

Alles moet zo
blijven, zei je
& ik zwoer het je

Ton van 't Hof

Gaia Chapbooks

Ton van 't Hof

Alles moet zo blijven, zei je
& ik zwoer het je

Journal 2025

Gaia Chapbooks, 2026

Alles moet zo blijven, zei je & ik zwoer het je, Gaia Chapbooks

Copyright © Ton van 't Hof, 2026

ISBN 978-1-291-87835-6

Deel 45 van de Gaia Chapbooksreeks

‘Hoe minder men buiten het papier om denkt hoe beter.’

– Daniël Robberechts

Winter

Wist dat de zon op was, ja, maar zag het ding niet, voelde geen warmte. Fietste ingepakt en langs slierten mist op en neer naar de bieb voor boeken van Ali Smith en Jenny Erpenbeck. Dit moet mijn jaar van de roman worden!

‘O, heerlijke nieuwe wereld!’

Probeer die maar eens te zien zoals zij werkelijk is.

‘Dit kabinet staat bekend om het nemen van impopulaire maatregelen,’ zei een staatssecretaris doodleuk. Fout. Verzuimkabinet Schoof is fameus om het achterwége laten van maatregelen. Wat aan de ene kant wel zo prettig is.

De wereld waarin ik wandelde had zich in een grijze waas gehuld. De horizon lag op nog geen honderd meter. Op enkele zwanen in een grauwe weide na viel er bar weinig te zien. Soms hoorde ik een kraai kraaien. De wereld deed leeg aan, maar was dat natuurlijk niet. Ik werd er hoe dan ook alle Jezus vrolijk van.

Bracht ook nog piepschuim naar de stort, een autootje vol, piepschuim als voortbrengsel van de verpakkingsekte.

Verbeelding is, in tegenstelling tot fantasie, het vermogen om dat wat afwezig is te zien, afwezige natuur, afwezige realiteit, afwezige wereld.

Minister Marjolein Faber heeft weinig verbeelding, veel fantasie.

Zag anderhalve kilometer slang door weilanden kronkelen: waar drijfmest doorheen werd gepompt, van mestput A naar mestput B. Uit nood geboren, naar ik aannam

Een buizerd die met me mee bewoog, op enkele armlengtes afstand, tegen de matige wind in. Uit stoutmoedigheid, naar ik aannam. De fiere blik dwong eerbied bij me af.

Vroeg me tijdens de wandeling ook nog af of George Oppen (1908-1984) en John Ashbery (1927-2017) elkanders werk kenden. Oppen won voor *Of Being Numerous* in 1969 de Pulitzerprijs, en Ashbery voor *Self-portrait in a Convex Mirror* in 1975. Je zou zeggen van wel. Ik heb er nooit iets over gelezen. Hun gedichten verschillen hemelsbreed. De rationele Oppen versus de irrationele Ashbery. Wat uiteraard een simplificatie is. Evenals de tegenoverstelling: modernistische Oppen – postmodernistische Ashbery. Afijn, van hun beider poëzie houd ik evenveel. (Wat zegt dat over mij?) Zij zijn mijn poëzie-idolen.

Het kostte me moeite om Ali Smiths *Herfst* uit te lezen: ik vind het niet veel soeps. Een leuterboek. Roman van niks. Waanwijsheden over kunst, ongeloofwaardige dialogen tussen een kind en een oudere man, paginalange dromen die niets dan ergernis toevoegen. In tegenstelling tot wat de achterflap de argeloze lezer wil doen geloven, stemt dit boek, dat godbetert ook nog een nominatie voor de Man Booker Prize ontving, niet ‘tot nadenken over onze moderne tijd’ en is geen ‘inspirerende ideeënroman over een innige vriendschap’, a contrario. Er wordt maar wat aan gerommeld. Eén ster voor de moeite.

Ik wilde eerlijk zijn.

Gedroeg me als een woudezel.

‘Het is het einde van de dialoog’ – Ali Smith

Sociale media splijt ons.

Wilde leveren, niet zeveren vandaag. Maar voelde me in no time weer lamlendig: het weder, het nieuws. Een wandeling was een deel van de oplossing, de plotse gedachte aan Trump die zich in een slok inauguratiewater verslikt en de hik krijgt completeerde het geheel. De zon ging schijnen. In het hoofd.

Tijdens een CDA-netwerkdiner opperde oud-landbouwminister Gerda Verburg – nu belangenbehartiger van gasbedrijven – om minder natuurgebieden in Nederland aan te wijzen en meer in Roemenië en Polen, omdat we onze grond wel beter kunnen gebruiken. Beter? Voor landbouwgif en gasboringen zeker. Gegluip.

Probeerde tevergeefs een mankement aan een twee jaar oude douchekraan te verhelpen, waarna ik de klantenservice van de betrokken webwinkel maar mailde. Klussen: een natuurwet in dit huis.

Wandelde door ganzenland, dat opstootte toen het werd gestoord door twee laagvliegende F-35's. Godver.

Had na einde yogaoefening, om 16.02 uur, al zin in bier. Bier is een gimmick hiero.

Nóg een glaszuivere gimmick: 'geef ons meer tijd en ruimte, dan komt het allemaal goed' uit de mond van een LTO-baas.

'Zoals bij alles wat de mens raakt, heerst het om en nabij' – Droit

'Het gaat erom dat je weet waar je heen wilt, maar niet al te goed.'

In het spoor van een waanzinnig snel muterende geschiedenis. Maar wat ik zie is apathie, moedeloosheid, afkeer. Niet in de laatste plaats omdat je wordt geacht zélf zin aan het leven te geven.

Maar hé! hoe mot dat dan?

Je moet er toch niet aan denken dat kapitalisme en consumptisme ons eindstation zijn. Kaboem: snelheid, efficiency, grootschaligheid!

Schaduwzijden van de moderniteit. Iets opbouwen dan maar.

‘Had je je personages niet iets meer verlossing kunnen bieden,’ vroeg de presentatrice tot slot. ‘Kennelijk niet,’ antwoordde de schrijfster na enige aarzeling, ‘wat niet wil zeggen dat ik ze dat niet hartstochtelijk gun.’

In een interview beweerde Nicole Loraux eens ‘dat het politieke leven ook een avontuur van liefde en haat is.’ Mijn afkeer van Trump is inmiddels lijfelijk. Hij is een tegenstander die ten stelligste bestreden moet worden! Nondeju.

Bij *Library of America* zijn tot nu toe twee delen *Verzamelde Gedichten* van Ashbery verschenen. Deel één omvat de periode 1956-1987, waarin Ashbery twaalf dichtbundels publiceerde. In deel twee, dat de jaren 1991-2000 bestrijkt, zijn zeven dichtbundels opgenomen. In beide delen vinden we ook nog niet eerder gepubliceerde gedichten. In totaal gaat het om ruim 1750 pagina’s poëzie. Na 2000 bracht Ashbery nog acht dichtbundels uit. Voer voor het derde deel *Verzamelde gedichten*. Alles bij elkaar beslaat zijn dichterlijke oeuvre zo’n 2500 pagina’s. Hoeveel uren heeft Ashbery wel niet achter zijn schrijfbureau doorgebracht?

Stel. Stel dat hij voor één pagina, inclusief correctiewerk, acht werkuren nodig had. Dan heeft hij twintigduizend uren achter zijn schrijfbureau doorgebracht. Vijfhonderd werkweken van veertig uur. Tien volledige jaren gewijd aan poëzie. In zijn vrije tijd. Ashbery verdiende de kost met het schrijven van kunstkritieken!

De wandeling? Langs geknotte knotwilgen.

Optrekkende mist, met rijp bedekte weilanden. Al vroeg met Tikoes op pad, die als een dolle, voor de fun, schapen en ganzen opjoeg. Geluiden die ver droegen.

Boom tot haardhout verzaagd. Bakstenen gestapeld. Uitbundig inmiddels de zon. Onderwijl naar orakel Joris Luyendijk geluisterd, die alle onheil uiteraard allang had zien naderen, ons zelfs tijdig gewaarschuwd had. Joris Vinkie is een genie.

Viel in slaap op de bank terwijl ik de Volkskrant aan het lezen was: ‘Mensen hebben nauwelijks door hoezeer de werkelijkheid verschilt van hun perceptie.’

Ziftte alle recensies van het nieuwste nummer van de Poëziekrant en zag dat er maar één bundel in mijn zeef was achtergebleven: *Te midden van alles* van Frans Budé, die ik dan ook prompt, als e-boek, aanschafte. Waar blijft het jonge talent?

‘Ik maak me zorgen dat jonge schrijvers misschien wél moeten buigen voor censuur’ – Marcel Möring

IJs op de sloten, bloedrode zon net boven de horizon, honderden ganzen in de lucht, luidruchtig. Wandelpas, innerlijke rust.

Vroeg me af, na alle lesjes die ik tot nu toe – ik ben 65 – heb geleerd, hoeveel er nog over is van het origineel?

Mensen met een mening, olala.

Wat ik met Chrétien Breukers gemeen heb: straal vergeten wat je zelf ooit geschreven hebt.

Met zus en zwager geluncht. Ze vertelden dat ze reikhalzend uitkijken naar het moment waarop ze met pensioen kunnen gaan. Waarop ik zei

dat het pensioen heus niet het walhalla van de levensavond is, en we in lachen uitbarstten.

Waarna ik nog een uurtje wandelde, te midden van spreeuwen en ganzen, een enkele kievit, de buizerd, trappelende meeuwen. Hazen, schapen, reeën. Waterig de zon.

Op mijn fuck-it-list: de netwerkborrel.

‘Kies [voor het construeren van een collagegedicht] een boek dat je aanspreekt of waar je een emotionele band mee hebt,’ raadde DeepSeek me aan.

‘Bekentenispoëzie kan de lezer afkeer inboezemen. Het is alsof je iemand vertelt over een operatieve ingreep die je hebt ondergaan. Ik zeg dan altijd dat ook ik geleden heb, net als iedereen, en stel voor het verdriet achter ons te laten en ter zake te komen. De poëzie lijkt zich ergens anders op te houden. Weet je, ik probeer dingen te ontdekken waarvan ik me nog niet bewust ben. In plaats van me bezig te houden met reeds vertrouwde ervaringen uit mijn verleden, beleef ik plezier aan het schrijven van poëzie door vreemd terrein te verkennen. Heidegger zegt dat het schrijven van een gedicht een ontdekkingsreis is. Op een vergelijkbare manier ben ik steeds geïnteresseerd in mijn toekomstige gedichten en niet in wat ik al geschreven heb. Met oud werk heb ik niets meer’ – John Ashbery

Topweertje, voor februari. Wandelde in het zonnetje op en neer naar Holwert voor espressokoffie en wattenstaafjes. Nam bij terugkeer een voorraadje drank in ontvangst, fluitend.

Flink eind gefietst vandaag. Onderweg kibbeling gegeten aan de viskraam in Damwâld. Overal volk op de been. Alsof het lente was.

Vrij krachtige wind uit het noordoosten, het wandelgebied een vriescel.
Had slechts puf voor een kilometertje of vijf.

Bracht zélf een groot deel van de dag met lezen en schrijven door. Breng tegenwoordig veel dagen met lezen en schrijven door. Lees en schrijf zowat alleen nog maar. Al dan niet met een biertje in de hand.

Vanochtend waren wij de enige vogels aan het wad, waar mijn oren in Siberische wind vrozen tot ijs.

Nederlanders lezen gemiddeld vijf boeken per jaar. Anno nu. Gemiddeld. De helft leest niet of nauwelijks. Nog geen twee van de vijf boeken betreft literatuur. We kijken daarentegen jaarlijks pakweg honderd films en gamen zowat dagelijks. Gemiddeld. Literatuur is geen zaak van hoger belang meer. Met de literatuurkritiek is het navenant bergafwaarts gegaan. Er is zogoed als geen behoefte meer aan. Dat het handjevol literatuurcritici dat is overgebleven de koek probeert te verdelen, lijkt me niet opzienbarend. Evenals het gegeven dat hun kritieken in de regel kritieklozer geworden zijn. Lief zijn voor elkaar vergroot overlevingskansen.

Veel oorlog, veel opstanden in het vooruitzicht.

Scheurde een zak borrelnootjes open, Provençaals gekruid.

Staarde een deel van de ochtend uit het raam: wit, witter, witst.
Ondernam nog een poging om naar de bieb te fietsen, maar keerde na een paar honderd meter om: niet te doen. Sneeuw schoof van de daken.
Hakte nog wel een emmertje hout. Luisterde naar podcasts.

‘Europa,’ zei de Franse filosoof, ‘dat is de Bijbel en de Grieken.’

Olijfolie op. En het sneeuwde ook niet meer. Nog eens op de fiets geklommen en naar Jumbo & bieb geglibberd. Griste de bieb twee

detectives uit handen. Detectives? Ik wilde gauw huiswaarts, moest nodig naar de plee.

Iemand, filosoof van beroep, vroeg me van welk groter geheel ik deel uitmaak, tot welke gemeenschap ik behoor? Ik had geen pasklaar antwoord. Als Wilders er maar niet onder valt, wist ik uiteindelijk te bedenken.

Legde de eerste detective al na enkele bladzijden terzijde. Dit soort proza verdraag ik niet:

‘Wat hij nodig had om de jury in te palmen was een kingcharlesspaniël gekruist met een rottweiler die de getuigen zou verscheuren. Was Booth Watson dat dier? (...) Hij had altijd gedacht dat een advocaat niets meer was dan een straathoer: je onderhandelde alleen over de prijs.’ – Jeffrey Archer

Werk al dagen aan de ontraadseling van een Ashbery gedicht, maar het wil niet vlotten, nog niet.

Downloadde geïrriteerd een boek over Kristien Hemmerechts, van wie ik nog nooit iets heb kunnen uitlezen, en eentje van Martin Ros, over Martin Ros, dat ik hoe dan ook niet lezen ga.

Nog vermeldenswaardig: een zeurende maag en zich vergalopperende hartslag. Ben ik de wanhoop nabij?

‘He who saves his Country does not violate any Law’ – Trump

Hoe word ik een optimist?

De zon scheen, op tv werd Wie van de drie herhaald en ik luisterde, gezeten op de bank, naar podcast De Contrabas, over een boek van

Edouard Louis, dat werd bewierookt: ‘[Zo schrijven] kun je iemand niet aanleren, dat gaat gewoon niet, dat heb je of heb je niet.’

Ik glimlachte.

Nam een glas wijn, een imposant glas, als een kathedraal.

Wat staat er op het spel bij poëziekritiek?

Wat is de inzet van de bespreking van een gedicht?

Gemotiveerde zon, wind als een vuistslag, nog altijd overal sneeuw.
Harkte me op de fiets, kop er bijna af gevoren, naar super en bibliotheek. Rekende eerst uien en currypasta af en ruilde vervolgens de detectives om voor het derde deel van Voskuils dagboeken.

Kwam bij het ruimen van FB-berichten een experimenteel gedicht tegen, dat ik in 2016 schreef en straal vergeten was:

ALLE WERKWOORDEN
UIT EEN VERS VAN LUCEBERT

Zullen, zijn
Loven, laken
Eten
Oordelen, mededelen
Zijn

Zijn, vormen

Zijn
Zijn
Geven
Zijn
Zijn
Rubriceren

Knoop met dit gedicht maar eens een gesprek aan, criticasters, een zakelijk gesprek a.u.b.

De mogelijkheden / die er tussen twee of meer mensen / bestaan!

Ik wil lang leven, mits gelukkig. Nou heb ik al heel wat ongelukkigheid te verstouwen gekregen sinds mijn geboortejaar, 1959. Soms met ongemak tot gevolg. Zo werd ik ooit in een functie geplaatst, die me niet lag. Ik liet het hoofd hangen en liep een maagzweer op. Doodongelukkig kwam ik thuis te zitten. Totdat ik tegen mezelf zei dat het zo wel genoeg was geweest. Ik wil niet dood, verdomme! En weer aan het werk ging.

Ik heb een gevoelige maag, die in no time wordt aangetast door spanningen. Stressballetjes zijn wel aan mij besteed. Maar soms helpen ook die niet meer. En dan pats-boem, maagzweer.

En waar ik allemaal niet van onder spanning kan komen te staan! Door een wissewasje kan ik me al uit het veld laten slaan! Over van alles en nog wat wind ik me op. En naarmate ik ouder ben geworden, is het er niet beter op geworden. Hoeveel ongelukkigheid kan ik verdragen?

Zo is het wel genoeg geweest. Vooruit met de geit!

Dichters: je houdt maar van een paar echt. Van de anderen niet, of van een enkel gedicht uit hun oeuvre. Staring, Komrij, Wigman, ik vind er niets aan. Het lezen van hun verzamelde werk zou een straf voor me zijn. Oosterhoff daarentegen, of Benders of K. Schippers, een waar feest! En

waar hem dat nou in zit? Het moet iets met toon en nonchalance te maken hebben, en exploratie, geloof ik. Daarom past Ashbery ook in het tweede rijtje. De poëzie waar ik naar taal, moet op een serieuze wijze niet al te serieus zijn, losjes horisonten verkennend, maar immer met een scherp oog. George Oppen had een scherpziend oog, en was om die reden belangrijk voor me in een bepaalde periode. Aan gedichten waar lang aan geslepen is, heb ik een hekel. Ze zijn kunstig misschien, maar vaak ook bloedeloos, dood. Geef mij maar poëzie met een rafelrandje. Net niet perfect is perfect. En geen rijm a.u.b. Laat uw gedichten niet sturen door rijm!

Het was warm in de natuur. Ik had een dunnere jas overwogen, maar toch een dikkere aangetrokken. Het is per slot van rekening pas derde week februari. Maar waar bij ons op de kale vlakte nog een windje waaide, schitterde datzelfde windje in het zuidelijker gelegen wandelgebied door afwezigheid. Ik had het kunnen weten, moeten weten als ervaren wandelaar.

Nu ik het zo overlees: spreken we op plekken die pak hem beet dertig kilometer uit elkaar liggen nog over dezelfde of over een andere wind?

Enfin, de zon scheen fel en ik kreeg het na een eindje wandelen nogal warm, smoorheet eerlijk gezegd, maar weigerde domweg om mijn met bont gevoerde jas uit te trekken, tot vrolijkheid van mijn echtgenote. Typisch iets voor mij. In zulke situaties ben ik meestal tegendraads. Uit pure stijfkoppigheid, denk ik, want met ratio heeft het beslist niets te maken.

Snorde tweedehands nog twee Krolletjes op: *Over het huiselijk geluk en andere gedachten* (1978) en *Een Fries huilt niet* (1980).

De wereld een verwaarloosde kermisattractie, waar de ene na de andere bout van afbreekt, en jij zit er evenals alle anderen in. Wat doe je? Sla je je handen voor de ogen? Zoek je naar een punt waar je er met gevaar

voor eigen leven vanaf kunt springen? Probeer je noodreparaties uit te voeren? Ben je op zoek naar de machinekamer? Of werk je in een rammelend hoekje een hele nieuwe attractie uit? Zeg het maar.

Politici tuigen elkaar af. Anarchisten knutselen op driehoog-achter aan houtje-touwtje bommen. Graaiers, machtswellustelingen en halfgaren trachten toe te slaan. Ongeduldige duiders staan links en rechts in de rij voor zeepkisten. En jij?

Zet je het op een zuipen? Bied je anderen vertroosting? Word je lid van een burgerwacht? Ga je in de wildernis off-grid? Leun je achterover en poog je helder te zien? Of raak je in paniek? Kies maar.

Ben je introvert of extravert? Een pessimist of een optimist? Een warm of een koud mens? Op dit vlak heb je het niet voor het uitkiezen, niet echt. Ondanks al die zelfhulpboeken.

Ik zocht op ‘verwaarloosde kermisattractie’ en ‘zelfhulpboek’ maar kreeg geen resultaten.

Mistig buiten. Dacht zwaar na over het schrijven van een roman, waarin de hoofdpersoon ongebreideld zijn gang mag gaan. Als grondidee. Vertrekpunt. Naar bestemming onbekend.

Regenachtig buiten. Dacht zwaar na over een blog waarin ik poëzie bespreek, waar nauwelijks aandacht voor is. Die vrijwel niemand leest. In de marge leeft.

Liep het lijstje genomineerde bundels voor de Herman de Coninckprijs 2025 langs: zes bundels, van vijf witte vrouwen en één witte man. De man is met zijn 44 jaar de benjamin van het stel. Ook bijzonder: dat de jury toch amper als ter zake kundig kan worden beschouwd. Poëzielezers op zijn best, niet of nauwelijks doorgewinterd.

Zag dat de sprong reeën tussen Brantgum en Hantum zich heeft vermeerderd tot negen exemplaren!

Nam, goedgehumtst, mede dankzij het voorjaarszonnetje, een bos tulpen mee naar huis, rode tulpen, zo rood als rode bordeauxwijn.

Ze wilden vrijheid, zei het millennial-stel, en een plek creëren om te chillen, relaxen en connecten.

Opbeurend scenario van Rob de Wijk: de idiotie van Trump doet de Europese rijen sluiten en drijft Oekraïne en Europa verder in elkaars armen. Het machtsblok dat zo ontstaat, inclusief afspraken met Engeland en Frankrijk over nucleaire afschrikking, zal de Europese veiligheid kunnen garanderen en een bepalende factor in de nieuwe wereldorde zijn. Blij van zin werd ik ervan. (Onderschreef het zelfs, maar wat weet ik – *amateur* – er nou van?)

Nu nog – en ik heb er geen enkele invloed op – tot werkelijkheid laten worden. In afwachting waarvan ik rusteloos op en neer begon te lopen, minstens een kwartier lang.

Ben halverwege een nieuwe poëziebundel, numero veertien, en heb een begin gemaakt met een roman, de eerste.

Wandelde. Uiteraard wandelde ik. Wie wandelt die blijft. Zag dat er vier scholeksters waren neergestreken in het weidevogelgebied achter huis.

Scoorde opnieuw twee Krolletjes, voor een euro per stuk: *De rokken van Joy Scheepmaker*, zijn debuut, en *Maurits en de feiten*, uit 1986. Zijn roman *Een Fries huilt niet*, die ik nu lees, vind ik, jawel, magistraal.

‘Niets van wat er nu speelt, maken we voor het eerst mee’ – Vallejo

Mwah. Het hier en nu is telkens weer uniek, al zijn er altijd wel parallellen te trekken met werkelijkheden in het verleden. Wel zuiver blijven, graag.

Op zijn substack ziet Chrétien Breukers met een mengeling van woede en spijt de vercommercialisering en de verschraling van de literatuur aan:

‘De stroomlijning van auteur, uitgeverij en markt hebben tot gevolg dat de auteurs en hun uitgevers, de boekhandel en de literaire kritiek volledig inwisselbaar zijn. (...) In alle winkels ligt hetzelfde boek dat door dezelfde figuren geschreven is, en dat door een paar honkvaste, tot consumentenvoorlichters omgebouwde critici wordt besproken.’

Zijn emoties laaien zo hoog op dat hij dit ‘systeem’ zelfs wil attaqueren. De tactiek die hij voorstaat is echter niet nieuw en doet iedere Von Clausewitz nee schudden: met louter stoutmoedige uitgaves van ‘tegendraadse en verontrustende teksten’ doorbreek je de vijandelijke linies niet. De kleinschalige rebelse operaties die nu al aan de literaire periferie plaatsvinden verontrusten het bewind geenszins, integendeel, ze worden zelfs omarmd als behorende tot het systeem.

De strategische sleutel hier is aandacht. Wie de inwisselbaarheid van literaire teksten wil terugdringen, dient de aandacht van het publiek te vestigen op weerspannige literatuur. Met veel tamtam. Propageer eigenheid, geef meer ruimte aan onafhankelijke kritiek. Ik ben overigens minder pessimistisch dan Breukers. Aan de literaire randen bruist het van opstandige activiteit. Wat ontbreekt is overzicht en bundeling van krachten. Begin met het verhelpen hiervan en breidt vervolgens activiteiten uit. Zonder enige vorm van georganiseerd verzet zullen markt en systeem zichzelf blijven ontwikkelen. Maar wie neemt de handschoen op, wie gaat de strijd financieren?

Mist, wijl zon voorspeld was. Voorgenomen buitenwerk werd binnenwerk.

Na de lunch toch nog een raamkozijn in de lak kunnen zetten.

Vermoordde vervolgens de kat die met de nagels in het nieuwe behang had gezeten.

Zowat. Nou ja, in het geheel niet. Ik kan nog vlieg kwaad doen.

Bloeddruk wél tot aan het plafond.

Halfjaarlijkse check-up gehad: leukocyten oké, nierwaarden niet oké. Meer water, minder zout. Over zes weken opnieuw meten.

Het lijkt er toch verdomd veel op dat Europa Oekraïne voor de bus aan het gooien is ... Europa is één groot Chamberlain.

Hoe word je boekenweekgeschenkauteur? Niet door wat je schrijft, maar wie je bent. 'Er zijn geen harde criteria waaraan de auteur van het boekenweekgeschenk moet voldoen,' zegt CPNB-directeur Eveline Aendekerk in de Volkskrant van jongstleden zaterdag, 'het [kiezen] gaat vrij intuïtief, het hele plaatje moet kloppen.' Met andere woorden, de selectiecommissie moet een goed gevoel bij je hebben. 'Maar,' vervolgt ze, 'er is geen vastomlijnd proces, het is totaal niet transparant, eerder supergeheimzinnig – en dat houden we lekker zo.'

Klinkt raar: geen meetbare en controleerbare selectiecriteria, geen transparant selectieproces, wel onderbuikgevoel. En dat voor een boek met een oplage van meer dan 600.000 exemplaren. De schrijver ervan wordt op slag een bekende Nederlander, met gunstige gevolgen voor zijn of haar verkoopcijfers. Het gaat hier niet over niks.

Maar even later blijken er tóch normen te zijn waar de boekenweekgeschenkauteur, niet het boek, aan moet voldoen:

‘We kijken wel of we niet te vaak een typische Libris-auteur hebben – iemand die het in de winkels van Libris goed doet – of juist een Audax-auteur, iemand die vooral via de Brunawinkels wordt verkocht. We kijken ook wel of iemand in de Bestseller 60 heeft gestaan, al is dat niet doorslaggevend. We checken of iemand niet te politiek gekleurd is, waardoor je mensen van je zou vervreemden. En we letten er vooral op of de persoon in kwestie zo’n Boekenweek kan dragen, want het is loodzwaar, met allerlei optredens en interviews.’

Vertaling: er wordt gezocht naar een sportieve, liefst verdienstelijke, apolitieke compromisauteur, zonder uitgesproken meningen, voor iedereen aanvaardbaar.

En wie zoekt er dan? Wel, de ‘harde kern’ van de selectiecommissie bestaat uit de directeur, een woordvoerder en een persvoorlichter van het CPNB, allen ongetwijfeld onderwezen in bedrijfsleer, communicatie en voorlichting.

U begrijpt het al: het boekenweekgeschenk heeft niets met een goed boek te maken, maar alles met beeldvorming. En het menselijke trekje om massaal af te komen op iets wat gratis is. En geld: de Boekenweek doet de omzet van boekhandels flink stijgen.

Als literatuurlijfhebber voel ik me echter genaaid.

Prachtig lenteweer, dus een kijkje genomen in het Groninger Museum. Omdat het mooie weer ons zin gaf om iets te dóen. Tentoonstelling: *Hoe Van Gogh naar Groningen kwam*. Met werk van Vincent van Gogh uiteraard, tekeningen en schilderijen. Hij kon er zo tegen zijn dood best wel wat van. En snel was-ie ook, en productief, de man schilderde als

een bezetene! Zijn stijl, de losse toets, leende zich daar ook goed voor. Of zou zijn stijl soms het gevolg zijn geweest van zijn fanatisme? Wat ergerlijk aan de tentoonstelling was: het licht dat de werkjes verlichtte. Dat was té geel, waardoor kleuren vervormden. Steeds woester werd ik. Totdat ik weer buiten stond en de frisse lucht met volle teugen kon inademen. Wat was het toch prachtig lenteweer.

Op een of andere wijze passen de woorden ‘interessant’ en ‘fascinerend’, die voortdurend worden gebezigd in de Amerika Podcast, niet bij wat er thans in de VS gebeurt. Betere opties zijn: belachelijk, grotesk, lachwekkend, onmogelijk, ridicuul.

De ziel van mijn vader zaliger. Opvliegende verantwoordelijkheid, zenuwachtig in het verkeer. Zich flink voordoen was van levensbelang. Ik had weinig idee van wat er in hem omging. Dat het in zijn binnenste kon stormen, ja, en dat-ie van me hield, dat wist ik ook nog wel, maar dat jongetje dat hij ooit was, kreeg ik never nooit te zien.

Een jaar of negen moet ik zijn geweest. Ik had de blauwe band met groene slip, maar voetbalde eigenlijk liever. Niet ver van de judoschool aan de Laan van Meerdervoort lag een brillenwinkel. In de etalage ervan: een kleine microscoop en een doosje met glaasjes. Prijs: fl 9,95. Neus tegen etalageruit. Welke wereld zou dat ding wel niet voor me kunnen openen? Een druppel bloed of een insectenpoot wilde ik tussen de glaasjes leggen. Mijn bloed, waarin mijn ziel huisde. Dacht ik toen. Ik vroeg het voor Sinterklaas en kreeg het. Zag van alles, maar had geen idee wat. Ja bloed, en insectenpoten. Dus ruilde ik de microscoop al na een paar weken met een vriendje, Berend meen ik, voor een vaal voetbalshirtje van ADO, mijn cluppie. Moeder boos, vader niet. En mijn ziel: in dat shirtje.

Eind maart, al weken blauwe lucht, oostenwind, schrale lippen. Massa's ganzen in de Zwagermieden. Mijn denken subtiel en flexibel. Hoe mijn hersens dat doen: geen idee. De ganzenhersentjes maken overuren,

bereiden zich voor op de lange reis naar Siberië. Pulserende cellen, die zich buigen over veiligheid en efficiënt brandstofverbruik. Ga er maar aan staan: op eigen kracht zesduizend kilometer vliegen naar je broedgebied.

In de kern van de zaak is leiderschap: handelen. Waaronder niet valt: maar wat aan rommelen, maar wel: doordacht dingen doen, of laten doen. Voor wie dit is weggelegd, hebben anderen ontzag. Maar werkelijk grote leiders kennen ook schroom, een bijzondere vorm van aandacht, voor wat haalbaar is en wat niet. Zij zien niet alleen zichzelf, maar ook het andere. Zij kunnen luisteren, en handelen daarom soms juist niet.

Poetin en Trump hebben geen schroom, en wat Wilders betreft: twitteren $\neq$ handelen. Maar iedereen, die zich serieus bezighoudt met autocratische regimes, weet dat de heerszuchtigheid zich niet in één enkel individueel lid ophoudt, maar in meerdere leden.

Mijn eigen ervaring met leiderschap? Bijna veertig jaar onder de wapenen geweest. De eerste persoon wiens oren ik als aspirant-officier waste, was een asociale jaargenoot die in zijn eentje een doos hagelslag opmaakte, die voor ons allemaal bedoeld was. In mijn hart liggen vele herinneringen aan de dienst opgeslagen. De meest pijnlijke een machtsconflict, waarna ik opstapte. Wat ik nog altijd mis: het saamhorigheidsgevoel.

Opkomst, Breda, augustus 1978: vijftig slungels die hun burgerpak vervuilden voor een militaire overall, zich in drietonners hesen en naar een tentenkamp werden vervoerd. Daar aangekomen leerden we vooreerst: het groeten van de sergeant.

Half bewolkt, schel licht, boomklevers in de bomen. In wandelpas door het Noordsche veld, ten oosten van Norg, Drenthe. Hinke en ik. Kleppend, zoals we al bijna veertig jaar met elkaar kleppen. Een Friezin en een Hollander. Beiden grijsblauwe ogen en blond haar. Onze eerste

ontmoeting vond plaats op de dansvloer van een swingende discotheek in Leeuwarden: ik John Travolta, zij Olivia Newton-John. Ik wierp haar zo hoog in de lucht dat ze haar hoofd tegen een fonkelende discobal stootte. Diep in de nacht kusten we elkaar bij strenge vorst in de Prinsentuin, dampend van liefde. En waar liefde is, gaat het oog open.

Na het Noordsche veld in het schone dorpje Peest beland, waar een van mijn betovergrootvaders, Jan Leupen, wever van beroep, in 1893 op 59-jarige leeftijd zijn laatste adem uitblies. Wie genealogie bedrijft weet: een mens heeft vele wortels, op de gékste plaatsen. Aan zijn kinderen liet weduwnaar Jan ‘enige meubelen van geringe betekenis’ na, en 26 are bouwland en 59 are heide.

Zondag. Rustdag. Dag van de Heer. Vroeger ging ik naar de kerk op zondag, later naar het voetballen. Met mijn vader. Lopend van de Esdoornstraat naar het Zuiderpark, om Aadje Mansveld en Theo van der Burch te zien ballen, en de Noor Harald Berg. In de rust: een Koetsjesreep of een broodje worst. De zondag is ook de dag waarop ik me vervelen mag.

Verveel me vandaag níet. Buiten windkracht zeven, binnen lees ik *Vita contemplativa* van de Duits-Koreaanse filosoof Byung-Chul Han, over de noodzaak om bij tijd en wijlen effe niets te doen dan toekijken en te overpeinzen wat je ziet. Han ziet veel, meer dan ik: ‘Men zweert [vandaag de dag] bij creativiteit en authenticiteit. Iedereen beschouwt zichzelf als uniek. Iedereen heeft zijn eigen verhaal te vertellen. Iedereen levert een *performance* van zichzelf.’ In de kerk vroeger, gezeten op een houten bankje tussen grote mensen in, was ik niemand, bungelden mijn beentjes boven de stenen vloer, keek ik naar het licht dat door gekleurde ramen naar binnen viel, rook mottenbal en wierook, en luisterde nooit naar wat de voorganger zei. Ik had zo mijn eigen gedachten.

Eerst weten hoe het zit, dan pas handelen. Dát is het ideale verloop, leert de militair, maar ook een luxe: oorlog voeren is omgaan met

onzekerheden. De situatie waarop je je handelen baseert, is doorgaans voor een groot deel in nevelen gehuld. Carl von Clausewitz. Wie meer weet dan de ander heeft voordeel, kan het initiatief nemen. Gedegen kennis en praktijkervaring vergroten de kans op succes. Wat je bij Trump en zijn kornuiten keer op keer waarneemt: een handelen uit onkunde, de stompzinnigheid zelve, die met pek en veren besmeurd zou moeten worden.

Lees momenteel het hele oeuvre van Gerrit Krol, tweedehands aangeschaft, zowat zevenhonderd boeken in totaal. Hij had de Nobelprijs voor Literatuur zonder meer verdiend, maar hield niet van netwerken. Wat niet wegneemt: prachtboeken.

Ben snotverkouden. Had drie maanden terug nog corona. Weerstandje is kennelijk laag. Waar CLL weer aan herkend kan worden, maar mijn waarden, vorige maand nog gemeten, zijn stabiel. Vroeger: nooit ziek, nu: altijd ziek, nooit dood.

Lente

Snotverkouden, buiten
halfbewolkt, binnen de kat, die zich
in de vensterbank
krabt, en ik, die
proestend een espresso drinkt

en nog eentje

en naar een podcast luistert
waarin redenen worden aangevoerd
om de auteur
als ongelijksoortig te scheiden
van zijn personages

Kat verhuist mee
naar buiten, waar de zon nu
volop schijnt en bladeren
ritselen en een duif
roekoet en fazanten, haantjes
luid kokkeren

en de narcissen wuiven, witte en citroengele

Voor wie oog heeft
en oor

Alles loopt uit

Hatsjie

In tuin, uitziekend

Hommels en wilde bijen drinkend
uit gele en paarse viooltjes, trommelend
een specht, buurman op dak
om een lekkage te verhelpen

Binnen handbereik: *The Journals*
van Paul Blackburn, die
in 1967, met de trein
van Parijs naar Toulouse reisde: 'Wegen
slingeren door velden & paden
tussen bomen & verdwijnen. Twee heren
achter me in het restauratierijtuig
praten over het gebrek aan gevoel in de politiek
vandaag de dag.'

Kat strijkt langs mijn benen

Blackburn in Musée des Augustins: 'Dus
raakte ik alle beelden van Venus aan
kut, buik en borsten
en alle beelden van Bacchus & Hercules
kietelde ik onder zijn ballen, voor de zekerheid.'

Lach & hoest
slijm op, het komt

los

Korte wandeling, hijgend
nog, strakblauwe hemel, droge
aarde, waarin drijfmest wordt geïnjecteerd

Herinner me
artikel in krant: Amerikanen leven
door de bank genomen korter
dan Europeanen
omdat ze in grotere getale roken
en op het platteland wonen

Rochel me
tussen ronkende tractoren
de pleuris

Onze 'voedselomgeving' is gezonder
ons sociaal vangnet minder basaal

Drijfmest stinkt als een bunzing

Lees, buurman weer
op zijn dak, in Gerrit Krols *De laatste
winter* (Querido, 1970): 'De geest
is in beginsel niet meer dan een herinnering
aan de omgeving van het lichaam.'

En noteer dat, grinnikend

Denk dat ik koorts heb
en stap, midden in de nacht, uit bed
om te tempen: geen koorts, wel een aanval
van hoest

Ontwaak, later
uit een benauwde droom
waarin ik ongecontroleerd langs hellende wegen
rodel

Breng de dag grotendeels in de tuin door
die snakt naar regen, lezend
tukkend

in, boven het *Ten Berge handboek*
waarin zijn poëzie centraal staat

Soms bevallen de gedichten me, maar
vaker doen ze stijfjes aan
zijn vergezocht

ondergeschikt aan de idee

Doe mij het tijdgebonden zicht maar

Onbewolkte hemel
frisse noordoosten wind

Knutsel een tuinhek in elkaar
en schoon de vijvers op

Zie zonlicht lichtjes schitteren
op limoengroene bladeren. Het zien

dat vooraf gaat aan het denken
de handeling. Goed zien

dat één zijn is met je ogen
Een vink, een huismus en twee tjiftjaffen

Lees dat een nieuwe wereld
niet meer is dan een nieuwe geest

en dat een geest en het gedicht
elk een exemplaar zijn – W.C. Williams

die wordt aangehaald in *Charles
Olson: The Allegory of a Poet's Life*

Op de Oude Kwaremont, Ronde
van Vlaanderen, slaat Pogačar een gat

van 12 seconden

Edit boeken, vul
mijn belastingformulier in
schilder ramen, breek een hek
van wilgentenen af
aai een kat

De wereld buiten ons dorp
lijkt niet te bestaan

Zit neer, pak een boek en open een wereld
die niet meer bestaat: de Wesleyan
University (Middletown, Connecticut)
waaraan Charles Olson in 1928
18 jaar oud, 2,07 meter lang, 95 kilo zwaar
en niet zonder schaamte over zijn geringe afkomst
gaat studeren

en in 1933 afstudeert met een verhandeling
over de ontwikkeling van Herman Melville, prozaschrijver
en poëtisch denker

Seks heeft hij pas in 1934
met een arm katholiek meisje
dat Ann heet, 'zacht & wit'

Wandel voor borreluur nog een eindje
langs akkers en weilanden
en zie grutto's vliegen en F-35's
hoog en grommend
op weg naar oefengebieden boven zee

In je eentje een economische wereldoorlog ontketenen, lijkt toch verdomd veel, dunkt me, op een gevalletje ‘arrogantie van de macht’.

Je denkt: dat kan niet goed gaan. Hoogmoed komt voor de val. En je vraagt je af: wat zou Von Clausewitz van Trumps frontale aanval gevonden hebben? Mijn gissing: gekkenwerk, want zonder verrassing, logica of overtal.

Ik ga op mijn 65ste nog woelige tijden tegemoet.

Ontamerikaniseren is mijn nieuwste credo.

En solidariteit, met iedereen die wordt getroffen door het egoïsme van Trump.

Zou toktok Trump bij machte zijn om ook maar iets te zeggen over waarheid, goedheid en schoonheid, over de zin van het leven en geschiedenis, over de rangorde van waarden, over moraal en ethiek?

The ~~American~~ European way of life.

Zo zijn er soms drie trumpers in een straat te zien
of geen
of een,
vreemd blijft het.

Drie grote bonte spechten in de kleine eik (er staat een nóg grotere in onze tuin), dollend met elkaar.

Parijs-Roubaix: felgele velden van bloeiend koolzaad, en Mathieu van der Poel, pure schoonheid.

Wat ik geworden ben en wat ik niet meer wil zijn: cynisch. Ik ben, thans, een zwalkende cynicus. En kom dán maar eens je bed uit: een en al

chagrijn! Chagrijnend over een wereld die naar de verdommenis wordt geholpen. Gatverdamme.

Het Canadese/Japanse/Europese powerplay waarmee Trump vorige week onder druk werd gezet – het dreigen met de verkoop van Amerikaanse staatsobligaties – diende me tot veel leedvermaak, maar gelukkig werd ik er niet van. Nou ja, een beetje dan, kortstondig.

Het leven is een rommeltje, een hoop gedoe, en momenteel helemáál. Hoe kun je er tóch zin aan geven? Hoe wordt je optimist? Hoe verdrijf je sikkeneurigheid? Hoe krijg ik de koppen van Faber en Wilders uit mijn systeem?

Door er het beste van te maken, je telkens weer in te spannen voor een goede afloop, opperde René Gude, filosoof. Ik moet Gude weer eens lezen.

Is ons bewustzijn een zegen?

De mens is een probleem zonder end. Met die gedachte liep ik gisteren de godganselijke dag rond.

Tijdens de wandeling vandaag, die niet geheel droog verliep, vroeg ik me af welk wereldbeeld mij eigenlijk voor de geest staat. Dat de aarde niet rond Trump maar de zon draait, ja, maar waar bestaat mijn voorstelling van de werkelijkheid verder uit? Wat zijn mijn opvattingen over aard en orde van de realiteit? Hoe denk ik dat de wereld in elkaar zit?

Hoe zoek ik dat uit?

Stap voor stap, adviseerde Karl Popper. Neem Immanuel Kant mee als metgezel, raadde René Gude me aan. Kocht *Kant: De revolutie van het denken* van Marcus Willaschek (Athenaeum – Polak & Van Genneep, 2024). Dat ik ooit nog eens met Kant aan de slag zou gaan!

Herinnerde me ook nog een pleidooi voor ‘poëtische wereldbeelden’, die kunnen leiden tot een zachter hart en groter voorstellingsvermogen. Ik betwijfel dat. Ook onmenschen schreven gedichten. Poëzie reikt naar iets dat aan wereldbeelden vooraf gaat.

De wereld schrijven. Vanuit Brantgum. De boel trachten te begrijpen, vanuit Brantgum. Ik hier, de wereld daar. Het dagboek als getuigenis. Op basis van feiten. Die kunnen worden geïnterpreteerd. Waaraan dan weer verbeelding te pas moet komen.

Dubde. Tot dubben gedoemd. Wat schrijf ik op en wat niet? Om over het hoe maar niet te spreken.

Aan een knaapje bengelend in de wind: een vaalgroen T-shirt met lange mouwen. ‘Het waait hier altijd,’ zei H, die op het terras een krant trachtte te lezen.

Of: *Aankomen in de wereld*. Fijne titel. Dubbelzinnig ook. Want ik, jij, wij zijn al in de wereld. ‘Aankomen’ lijkt hier iets méér te willen doen veronderstellen dan er alleen maar appelig in zijn. Bijvoorbeeld: de wereld ten volle in je opnemen! Kijken, zien, interpreteren en dan handelen. Of niet.

‘Hoe minder men buiten het papier om denkt hoe beter.’ – Daniël Robberechts

Het zou gaan regenen, maar het regent niet. Onder een blauwgrijze hemel ligt de tuin er doodstil bij. In het boek dat ik lees wordt hoofdstuk 3 van deel 1 afgesloten met Kants ‘centrale these’ over de vooruitgang: dat de hoop dat latere generaties ‘telkens beter’ worden ‘ondanks alle tegenspoed en alle teleurstellingen niet ongerechtvaardigd is’. Het betreft dan ‘een verbetering van de morele kwaliteiten en uiterlijke levensomstandigheden’. Die hoop is volgens Kant gerechtvaardigd omdat verbetering niet *onmogelijk* is. Tuurlijk, Immanuel, maar dat geldt

evenzogoed voor een verslechtering van moraal en leefklimaat! Ook die kun je logischerwijs niet uitsluiten. En wie om zich heen kijkt, kan het onmogelijk ontgaan, dat we thans in een periode van verval zijn geraakt! Met Trump, Poetin, Wilders en Ma Flodder als verpersoonlijkingen van de verloederding. Hoewel het buiten wat lichter is geworden, is de zon nog niet te zien.

Hoor dat Paus Franciscus vanochtend om 07.35 uur ad patres is gegaan. God hebbe zijn ziel. Van Kant naar Franciscus. Beiden moralist. Maar waar Kant niet in geloofde en Franciscus wel: de openbaring. Kant beriep zich louter op de rede.

Op mijn vraag of Kant weleens naar de hoeren is gegaan, antwoordde DeepSeek: ‘Het is onwaarschijnlijk dat Kant ooit bij prostituees is geweest, gezien zijn principiële afkeer van lichamelijk genot, zijn ijzeren zelfdiscipline en het ontbreken van historische aanwijzingen. Zijn leven was gewijd aan studie, onderwijs en filosofie – niet aan wereldse genoegens.’

Gerhild van Rooij, cultuurpublicist bij RTV NOF, over mijn landschapsschilderijen: ‘een ware ode’ aan het landschap van Noardeast-Fryslân.

Ik schrijven. Genadeloos.

Omdat een goed boek ‘ergens over gáát, betékenis heeft,’ verzekerde een podcaster me, alsof er boeken bestaan die nergens over gaan, geen betekenis hebben. Nou, die zijn er niet.

‘Ik’ als begrip, dat nauwkeurig dient te worden omschreven.

Wandelde bij Wierum langs het wad vandaag, waar het eb en druilerig was, en scholeksters luid roepend over het slik scheerden, en schapen en

lammeren de dijk vol poeften. Er waaide amper wind, er waren geen andere mensen, wat me zeer tevreden stelde.

Het leven gaat verder en de vraag is hoe je jezelf daartoe, van dag tot dag, verhoudt.

Je mag daarbij alles inzetten wat je uit jezelf weet op te diepen.

Ook angst voor de dood.

Bomen en stenen kunnen de dood niet aanvaarden, zei een Georgische boerin op tv, alleen de mens kan dat.

De dingen die je overkomen, kun je maar beter welkom heten, anders heb je geen leven meer.

‘Het heeft toch wel iets, dat ouder worden.’ – Simone de Beauvoir

Las in de Guardian dat het huidige gebrek aan interesse in door mannen geschreven fictie, die mede is ingegeven door het wijdverbreide idee dat de mannelijke stem problematisch is, de voornaamste reden is geweest om een uitgeverij op te richten, Conduit Books genaamd, die zich zal focussen op ‘ambitieuze, grappige, politieke en intellectuele fictie van mannen, waaraan thans voorbij wordt gegaan’.

Wat een identitaire flauwekul allemaal weer.

Ik word ouder, ja, rimpeliger, krachtelozer, maar ik ga me er godverdomme níet voor schamen!

Zette de schuur in de verf. Grachtengroen, daklijsten roomwit. Luisterde ondertussen naar podcasts over Marie Curie en over stilte. Volgens een feministische historica was Curie – die leefde van 1867-1934, verkeerde in masculiene wetenschappelijke kringen en stierf aan leukemie – een

buitengewoon moedige vrouw. Ik kon me daar, aan het einde van de podcast, wel in vinden.

Genoot na afloop van de podcast over stilte van de stilte.

Begon na de lunch – restjes kip en sperziebonen, weggespoeld met een lentebokje – aan *In geen velden of wegen*, een roman van Zwitser Peter Stamm, over een man die op een dag besluit om uit het zicht van zijn gezin te verdwijnen.

Voelde tijdens het lezen hoe gespannen ik ben. Ik heb mezelf weer eens té veel belast, lichamelijk en geestelijk. Vooral geestelijk: ik ben een zenuwpees, een ambitieuze zenuwpees, die zich sappel maakt over van alles en nog wat en tegelijkertijd van eerzucht vervuld is. Dat boek met eeuwigheidswaarde moet en zal er komen!

Aangekomen in Havelinghen, twintig kilometer zuid van Calais, aan de Côte d'Opale. Vanuit ons vakantiehuis, bovenop een heuvel, zien we het Nauw van Calais liggen, waardoorheen grote containerschepen varen. In de verste verte: de witte krijtrotsen van Engeland.

Best spectaculair.

Afgedaald naar toeristisch oord Wissant, lopend, waar het gezellig druk was en we een pizzaatje nuttigden, begeleid door een soepele witte wijn. Bij opstekende wind enigszins tipsy terug gemarcheerd. De klim viel niet tegen, maar ook niet mee.

Zag op een foto dat ik nu toch gauw een kilootje of vijf moet zien kwijt te raken!

Nog een kopje koffie gedronken en behoorlijk aan het latje het bed opgezocht.

Naar Cap Gris-Nez (Kaap Grijze Neus) getuft, waar het inschikken geblazen was. Vooral veel Belgen. Nooit geweten dat deze streek zo geliefd is bij onze zuiderburen. Zwaar bewolkt, harde wind. Een vuurtoren, nogal wat gebarricadeerde Duitse bunkers en *mucho* uitzicht. Vakantiehuisjes.

Geluncht in het ooit bloeiende oord Marquise, in een ‘restaurant met plattelandsgerechten’. En eerlijk is eerlijk: veel leek huisgemaakt en alles smaakte heerlijk. Drie gangen, inclusief wijn & fooi: € 75.

Door naar Ambleteuse, dorp aan zee en met een boulevard vol *grandes maisons* uit het begin van de vorige eeuw. Omdat de meeste huizen slecht onderhouden zijn, hernoemden we de boulevard tot *Boulevard de la gloire fanée* (Boulevard van de Vergane Glorie). Maar wat een zaligheid – de lucht was intussen open gebroken – om hier te flaneren! Ook nog een fort uit de 16e eeuw bezocht, dat tot zijn enkels in zee staat. In 40-45 hebben de Duitsers nog wat betonnen bunkertjes op de borstweringen neergezet. Om uit de wind te kunnen zitten, grapte ik.

Terwijl wij aan een wijntje nipten, rende twee uur lang een gast, zo mager als een lat en met een gewichtsvest aan, het weggetje voor ons huis, dat één kilometer lang is en een stijgingspercentage van 7% heeft, op en neer. Hopelijk voor de Olympische Spelen, grolde ik.

Saint-Omer was ons eerste doel vandaag, of Sint-Omaars in het Frans-Vlaams. Dat het stadje ooit floreerde, was aan de vele prachtige, maar vaak slecht onderhouden oude herenhuizen goed te zien. In de grootste bezienswaardigheid, een gotische, aan Maria gewijde kathedraal, werd het gigantische orgel bespeeld. Een enkel lied wisten wij, ongelovigen, zelfs mee te neuriën.

Na een matige lunch naar Le Blockhaus d’Eperlecques gekard, een enorme lanceerplaats voor V1’s en V2’s, die de Duitsers nooit in gebruik hebben kunnen nemen, mede door geallieerde bombardementen. Maar

een groot deel van het bunkercomplex staat nog overeind. Ook hier: de efficiëntie wijze waarop bij ingebruikname tientallen *Vergeltungswaffen* per dag hadden kunnen worden afgevuurd, is verbijsterend.

Het weer? Half tot zwaar bewolkt en winderig. Thuis schijnt het een stuk beter te zijn. Ter compensatie bij de bakker nog effe stokbrood & gebak gehaald.

Vond *In geen velden of wegen* van Peter Stamm een merkwaardig boek: man verlaat in een opwelling zijn gezin en keert twintig jaar later in een opwelling weer terug. Zonder reden. Omdat dingen soms zomaar gebeuren. Spontaan. En geen tel waarop-ie zich afvraagt: wat bezielt me nu eigenlijk?

Voor onze voordeur, op enkele meters afstand, ligt een flinke akker, waarop graan wordt verbouwd. En vanochtend een tractor reed. Krachtige wind vanuit zee. Recht op onze voordeur af. En ramen, terras. Auto. Achter de gespreide armen van de tractor: opstuivend gewasbeschermingsmiddel.

Op naar Boulogne-sur-Mer, havenstadje, oude kern, op een heuvel. En een basiliek, Notre-Dame-de-l'Immaculée-Conception, waar een fabelachtige crypte onder ligt, die we ook bezochten. De meeste graven waren vervangen door museumstukken, die verbonden zijn met de geschiedenis van de kerk. Uurtje vertoeft. De kou sloeg er op mijn blaas.

Over stadswallen gelopen, langs kades geslenterd en een fijne Corsicaanse rosé gedronken bij ingelegd vlees en rauwe tartaar. Op de terugweg nog een appeltaartje met karamel bij de plaatselijke bakker gehaald. We hadden per slot van rekening met ons gewandel heel wat calorietjes verbrand.

Wat ik schrijf, moet geschreven worden, dacht ik, nippend aan een witte, genietend van het uitzicht vanuit ons raam. Wolken trokken van rechts

naar links voorbij, de meeste schepen van links naar rechts, richting Antwerpen of Rotterdam. Nog verder, op dertig kilometer afstand, Engeland, een donkerblauwe streep.

Of er ook een filosofie van de omgeving is? vroeg ik me af. De omtrek, in het midden waarvan een ieder zich bevindt. En die mede beslissend is voor ons welzijn. Goed toeven hier.

Na een nacht van acht uur bleek de hemel egaal grijs. Motregen beperkte ons uitzicht tot twee heuvelruggen, de eerste groener dan de tweede. Weg zee, weg boten, weg streepje Engeland. Ook hier snakt de natuur naar water, en dan is motregen niet veel, maar nog altijd beter dan niets. Helaas is de barometer al weer gestegen: er komt meer zon aan en het neerslagtekort zal verder oplopen. Het is en blijft een kurkdroog voorjaar.

Grevelingen bezocht, een oud vestingstadje, en Grand-Fort-Philippe, dat naast Grevelingen ligt en zijn naam te danken heeft aan zijn stichter, Filips de 2e, graaf van Vlaanderen. Over beide plaatsjes hing een sluier van schilderachtige mistroostigheid, wat ongetwijfeld ook met het grauwe weer te maken had. Ik hou er wel van. De lunch van Frans-Vlaamse fantasiegerechten was eveneens bijzonder. Zó hadden we nog nooit zalm (gestoofd in, ja, wat eigenlijk?) en risotto (met zalm, chorizo en een kilo kaas) gegeten. Maar onsmakelijk waren de gerechten nu ook weer niet. Vervolgens nog een botanische tuin met tropische (!) vlinders bezocht en over Kaap Witte Neus gewandeld, waar het hard waaide. We weten zo'n vakantiedag toch altijd wel weer vol te proppen.

Las bij de borrel (lange borrel) in één ruk Koos van Zomerens *Stanley zet door* (reeks Literaire Juweeltjes, 64 blz.) uit, dat ik voor Hennie had meegenomen, zelf al tien keer gelezen heb en dat me blijft vermaken. Koos, al jaren mijn favoriete schrijver.

‘Ouderdom als een permanente toestand van afscheid. Natuurlijk, wij staan nog maar op de drempel ...’ (Toen Van Zomeren dit schreef, in 2010, was hij een jaartje jonger dan ik nu.)

Dat 8 mei de Franse bevrijdingsdag is, nee, dat wisten we niet. En dat op die dag vrijwel alles dicht is, ook niet. Het kasteel zat op slot, de supermarkt zat op slot, en het weer, ja, dat zat ook op slot. Brantgum, waar de zon volop scheen, lonkte. Dus was de keuze snel gemaakt: inpakken en wegwezen.

Poezen hartstikke blij.

Door en door droge tuin. Al om 07.00 uur aan het sproeien geslagen, tegen 15.00 uur was ik klaar. Kuubje of tien water verbruikt. Luisterde ondertussen naar een podcast over Amerikaan Reinhold Niebuhr (1892-1971), theoloog en ethicus. Hij nam de ‘zondige aard’ van de mens, in het bijzonder het egoïsme en de hoogmoed, als een uitgangspunt voor zijn denken.

Is, in een periode van waterschaarste, het onttrekken van tien kuub water aan de gezamenlijk watervoorraad egoïstisch? vroeg ik me vervolgens af. Of hebben de planten, dieren en insecten in mijn tuin ook recht op een (hun?) deel water? Nogal wat vogels genoten zichtbaar van de douche.

‘We accepteren het niet meer om te sterven,’ zei iemand op tv. ‘Nee hoor,’ reageerde Hennie, die op ‘onco’ werkt, ‘ze hebben het alleen zó ingewikkeld gemaakt.’

‘Hij heeft zich laten besterven,’ legde de kleuter op tv uit, wijzend naar een beeld van Christus aan het kruis.

Fietste naar de bieb in Dokkum, waar een boek van Sinan Çankaya voor me klaar lag. Stralend weer, frisse wind uit het noordoosten. Hier werd de eerste snede van dit jaar gemaaid, daar was-ie er al weer af. Bij de

Melkemahoeve hadden de zwanen hun nest een eindje naar achteren verplaatst, verder weg van fietspad en fietsende jongeren. Wat me heel verstandig leek. Sommige boerenpummels zijn niet zo dierlievend. We hebben hier al vaker zwanen gezien, die geen natuurlijke dood waren gestorven. Tot ons grote verdriet.

Parkeerde de auto in Kollumerpomp voor een ochtendwandeling van een paar uur. Het was al bijna 20 °C en dat op 11 mei. Gelukkig stond er een stevige bries, wat de temperatuur dragelijk maakte. Rechtsaf de Brongersmaweg op, langs keurig geschoren weilanden en geurende meidoorns. Uit sloten klonk het gekwaak van opgewonden kikkers op. Wilgen, geknot of vol in blad. In een weiland een verlaten tractor. Geen mens te zien, wat op een zondag in deze christelijke contreien niet zo vreemd is. Maar als dagboekschrijver dien je immer opmerkzaam te zijn: het voorval, dat je niet wil missen, vindt vaak abrupt plaats. Dus zag ik vlinders, grutto's, kieviten, scholeksters, kraaien, meeuwen, slobbeenden, paarden, schapen en nog zo wat wezens, druk in de weer of luiierend. En rond elven de eerste auto, die wellicht terugkeerde van een kerkdienst. De afwezigheid van grazende koeien en de nadrukkelijke aanwezigheid van giga stallen brachten me een opmerking van overbuurman loonwerker in de gedachten: alleen grote boeren met tweehonderd koeien of meer hebben nog een toekomst, de rest zal verdwijnen. Op de Oosterboereweg vlogen nog vijf zwanen laag in formatie langs, maar dat was het dan wel. Opzienbarend was het allemaal niet. De klucht had thuis plaats, toen ik tijdens de lunch een kom eigengemaakte bloemkoolsoep met mijn elleboog van de tuintafel wipte. In een verbluffend snelle reactie wist ik de kom op te vangen eer hij op de grond uiteen zou spatten, maar niet de bloemkoolsoep.

De Giro in Albanië, laatste etappe aldaar. Betere reclame voor een vakantie­land in spe kun je niet bedenken. Het is er overigens niet warmer dan hier. Weer een massasprint, die wederom wordt gewonnen door Mads Pedersen!

Als kunstvorm is het dagboek de kristallisatie van de alledaagse ervaring.

Waarom irriteert Joost de Vries me zo? Echt alles aan die gozer irriteert me mateloos: zijn gladde kop, zijn hoge stemgeluid en zijn popiejopie taalgebruik. En nooit krijg ik het idee dat-ie zijn kritieken ook op elementaire kennis of eigen ervaring baseert. Politiek correcte meninkjes van anderen klinken door in alles wat-ie schrijft. Ach, wat kan het me eigenlijk ook schelen.

Hoe wordt er in het leven gestaan? Wat een aardige kernvraag is voor een dagboekschrijver als ik, die ook alles buiten zichzelf als potentieel onderwerp voor zijn dagboek aantekeningen ziet.

Arie Elshout, columnist bij de Volkskrant, staat zó in het leven: ‘Wat in Gaza gebeurt is inderdaad erg, heel erg, toch was de Holocaust erger. [...] De Holocaust was in methode, intentie, uitvoering, schaal en reikwijdte anders dan wat in Gaza gebeurt. Israël wil Hamas vernietigen, niet de bevolking. De tienduizenden burgerdoden zijn een uitvloeisel van het strijdverloop, niet van een uitroeiplan.’ Erg, erger, ergst. Elshout maakt zich druk over een etiket. Hamas begint op 7 oktober 2023 een misdaad tegen de menselijkheid, Israël begint er sindsdien vele. Dáár zou Elshout stelling tegen moeten nemen. Een straftribunaal mag dan een straf stellen op deze misdaden. Zo sta ik erin.

Las wéér een pleidooi voor fictie en werd wéér niet overtuigd. En wéér was het hoofdargument dat fictie ons menselijker zou maken. Romans, betoogt schrijfster Elif Şafak in de Guardian, bevatten ‘inzicht, empathie, emotionele intelligentie en compassie. Dit is wat Milan Kundera bedoelde toen hij zei: “De wijsheid van de roman verschilt sterk van die van de filosofie.” [...] De roman ontmantelt tegenstrijdigheden. [...] Na zijn reizen en mislukkingen vindt Koning Gilgamesj zijn eigen kwetsbaarheid en veerkracht terug. Hij leert mens te worden. Net zoals wij dat doen wanneer we romans over anderen lezen.’ Laat ik hier enkele

stellingen tegenin brengen: (1) géén romans lezen is evenzeer menselijk als wél romans lezen; (2) non-fictie kan evenzeer ‘inzicht, empathie, emotionele intelligentie en compassie’ bevatten als fictie; (3) non-fictie kan evenzeer tegenstrijdigheden ontmantelen als fictie; (4) spreken uit ondervinding is overtuigender dan je fantasie de vrije loop te laten. Reis, misluk, word mens! zou ik zeggen.

En tuurlijk, schrijvers verwerken óók eigen ervaringen in romans, het zou zomaar kunnen dat de allerbeste romans er grotendeels uit bestaan.

Zaaide voor het eerst groenten. Voorgaande jaren was Hennie hoofd moestuin geweest, maar het kweken van groenten bleek toch niet echt haar ding. Nu ons huis grotendeels verbouwd is, en ik meer tijd overhoud, heb ik me als hoofd moestuin opgeworpen. Nadat ik het tuintje eerst had gewied en vervolgens goed nat gemaakt, bracht ik het zaad in de grond aan: van aubergines, courgettes en wortelen. Kuiltjes weer dicht en nu de aarde vochtig houden. Resultaat gegarandeerd, belooft het moestuinboekje me. Daarna poëzie.

‘Poëziekritiek kan worden gedefinieerd als allerhande geschriften die mensen bijstaan bij het lezen van gedichten – gedichten die ons, zoals Samuel Johnson het verwoordde, helpen “meer plezier te beleven aan het leven of het beter te verdragen”. Ofschoon óók gedichten bij het leven gaan behoren – “deel uitmaken van het leven zelf en niet andersom ” (Stevens). Valide taken voor poëziekritiek zijn o.a. het verklaren van gedichten, regel voor regel; het behandelen van stijlfiguren; het uitleggen hoe gedichten in wisselwerking staan met andere cultuurverschijnselen; het weerleggen van drogredenen of ondeugdelijke argumenten; en zelfs het maken van een grapje over poëzie. Of zoals Randall Jarrell het verwoordde: “De beste criticus die ooit heeft geleefd, kon niet bewijzen dat de *Ilias* beter is dan *Bomen*: de criticus kan zijn overtuiging alleen zo overtuigend mogelijk verwoorden, in de hoop dat de lezer van het gedicht het met hem eens is – maar ‘zo overtuigend mogelijk’ omvat alles van een sneer tot statistische gegevens.’” – Stephen Burt

Een poëzierecensie geeft de mening van de criticus weer, zeggen Burt en Jarrell hier, geen kwaliteitsoordeel. Kwaliteitsoordelen zijn in het geval van poëzie nonsens. Ik ben het hartgrondig met ze eens. Wat ik jonge poëziecritici zou willen meegeven: gééf dan ook je mening, ongezoeten, maar wel beargumenteerd. In het belang van de discussie en ontwikkeling van poëzie.

‘In onze cultuur worden we vaak laat volwassen, als mens en als dichter.’
– Mark Weiss

En als criticus.

Schilderde een gepleisterde buitenmuur, gebroken wit, en wandelde een uurtje in de Zwagermieden, waar boterbloem en zuring momenteel de velden geel een rood kleuren. Ook vloog er vlak voor mijn snufferd nog een roerdomp voorbij, die enkele honderden meters verderop tussen het riet neerstreek. Niet eerder had ik deze soort in dit gebied gezien.

Las een ouder, maar nog steeds relevant stuk van Kristin Prevallet, waarin ze over poëziekritiek onder meer het volgende zegt:

‘(1) Poëzierecensies kunnen zelden doorgaan voor poëziekritiek. Het zijn meestal zachtmoedige, sympathie tonende erkenningen, die uitermate belangrijk zijn voor ons geestelijk welzijn. Ik schrijf ze, en zal dat met plezier blijven doen.

(2) Beoordelaar en beoordeelde dienen elkaar, als regel, niet persoonlijk te kennen. Critici zouden niet om moeten gaan met degenen die ze bekritisieren. Feit is dat er nauwelijks poëziecritici zijn die geen dichter zijn of niet optrekken met dichters. Dit is uiteraard ongewenst en betekent in wezen dat poëziekritiek dient te worden onderscheiden van de gebruikelijke kritiek, daar het een heel andere functie vervult.

(3) Je badinerend uitlaten over poëzie, met het onvermijdelijke terugslaan tot gevolg, heeft niets met poëziekritiek te maken. De gedachtewisseling over poëzie is kritisch, maar niet per se kritiek. Poëziekritiek is een kritiek die rekening houdt met de bredere contexten – theoretische, sociale, culturele – die tot de vervaardiging van poëzie hebben geleid. De kwestie of poëzie of een bepaalde dichter wel of niet binnen een bepaalde scène functioneert, is niet meer dan amusant. De prangende vraag is waar poëzie de bredere context raakt. Zijn dichters bereid om die brug te slaan?

(4) Het is erg moeilijk om poëziekritiek te schrijven zonder dat dichters zich persoonlijk aangevallen voelen. Om de een of andere reden bevordert poëziekritiek de formele, intellectuele of contextuele variabelen van poëzie niet. Poëziekritiek wordt altijd persoonlijk opgevat. Vraag het maar aan iedereen die onder vuur is genomen. Zelfs de grootste woelgeesten, waaronder ikzelf, die een uitgesproken mening hebben als ze over poëzie schrijven, kunnen getuigen van de pijn van kritiek. Uiteindelijk is het algemeen gevoel onder dichters, dat ik steeds weer verneem, dat dichters die opschudding veroorzaken, irritant zijn.’

Voilà. Hoe herkenbaar. Vragen die deze tekst bij me oproepen: Waarom wordt poëzie door de meeste mensen als niet relevant gezien? En is poëzie ook inderdaad niet relevant? En waarom besteedt de poëziekritiek aan deze kwestie van relevantie niet of nauwelijks aandacht?

Stond op, dronk een glas water en twee kopjes espresso en at een kommetje volle yoghurt en een banaan.

De onrust vanbinnen kleiner dan de onrust daarbuiten, waar bommen werden gericht en om kampioenschappen werd gestreden.

Zonovergoten de dag, die in de tuin werd doorgebracht.

De goudenregen een wonder.

Las het voorwoord van *De 44 beste gedichten van de Herman de Coninckprijs 2025*. Alle 44 werden geselecteerd uit bundels die in 2024 verschenen. Ongetwijfeld zijn de meeste gedichten niet in 2024 maar in 2023 of nog eerder geschreven. Om 'iets te tonen van het poëtisch panorama van het afgelopen jaar' is er voor gekozen om niet meer dan één gedicht per dichter te selecteren, wat ertoe heeft geleid dat de lezer van deze bloemlezing uit bijna de helft van het totale aantal ingezonden bundels voor de HdC-prijs 2025 een gedicht kan lezen. Wat prima is. Zijn het de 44 'beste' gedichten? Nee. De keuze weerspiegelt de smaak van juryleden, selectiecriteria, tijdgebonden ethische en esthetische waarden, vriendschapsbanden, netwerkstructuren, politieke overwegingen etc. Niks nieuws onder de zon. Dat men de uitgekozen gedichten desondanks toch als 'de 44 beste' heeft bestempeld, getuigt van een gemakzuchtig vertrouwen in een sleets verkoopargument.

Des te amuserender is het geloof van de jury in het eigen vermogen om goede gedichten van slechte te kunnen onderscheiden. Ik citeer uit het voorwoord: 'Waaraan je een "goed" gedicht herkent? Geen gemakkelijke vraag om te beantwoorden. Een poging: een eigen en eigenzinnige blik, een gevoel van noodzaak, een gedurfde en onverwachte verwoording, een vervreemding van het bekende, een vormvaste emotie.'

Een jury met wollig taalgebruik, precieze betekenissen blijven in nevelen gehuld. Ik ga ervan uit dat met een 'blik' een 'kijk' (mening, inzicht) wordt bedoeld, heb geen idee wat een gedicht met 'een gevoel van noodzaak' is, overweeg of 'gedurfde en onverwachte verwoording' het predicaat 'truïsme' verdient, vraag me af of een gedicht (zich) ook zou kunnen vervreemden van het *on*bekende, en tja, 'vormvaste emotie', daar schoot ik toch van in de lach. Dit zijn geen selectiecriteria, maar loze kreten. Poging mislukt. Goede gedichten laten zich niet als ongelijksoortig van slechte scheiden, omdat er simpelweg geen universele sleutel toe is. Definieer als jury eerst de eigen smaak maar

eens, zo precies mogelijk, en neem die definitie als uitgangspunt voor beoordelingen. Dat is al moeilijk genoeg. En laat vervolgens zien hoe en waarom je tot je keuzes bent gekomen. Dan ben je geloofwaardig.

Daar was dat gevoel weer: verdorie, ze hebben me beduvelde, ze doen heel anders dan ze hadden beloofd!

Zo zot.

Alles wat mij voor ogen staat: de wereld vereenvoudigen.

We hebben een nieuwe Franse Revolutie nodig.

Woede die we omvormen tot iets wat vruchtbaar en levenslustig is.

Wandelde de Miedwei af en werd halverwege door zes luidruchtige grutto's belaagd: of ik wilde ophoepelen, weg van hun kroost, dat zich ergens in het hoge gras moest schuilhouden. Zes. In duikvlucht naar mijn hoofd en dan weer snel optrekkend. Ik kon ze bijna aanraken. Of dit grote aantal belagers ook duidt op een goed broedjaar durf ik niet te zeggen. Wellicht houden ze zich dit jaar wat dichterbij de weg op dan voorgaande jaren. Maar vermakelijk was het wel. En uiteraard liet ik me door deze durfalletjes weggagen.

Tussen lichte regen in: een stortbui, waaruit niet alleen regen maar ook hagel hevig viel. Het regende in totaal nog geen tien minuten.

Onverwacht. Ik was er dan ook niet op gekleed. De grutto's die tetterend langszij vlogen was het allemaal om het even, als ik maar opdonderde.

'In boeken [en 'bibliotheken, beelden en andere beschikbare vormen van representatie'] zoeken we onszelf, proberen we ons eigen heden te begrijpen door het in verbinding te brengen met het verleden, met de geschiedenis, met anderen zoals wij, die ons zijn voorgegaan of die onze tijdgenoten zijn.' – Didier Eribon

‘We had the race in the hands from the beginning.’ – Marc Reef,
ploegleider Team Visma | Lease a Bike

Slapeloos is niet het juiste woord: ik heb geen last van nachten waarin ik de slaap niet vatten kan. Ik slaap altijd. Maar hij wordt wél, al sinds jaren, om de haverklap onderbroken. Soms urenlang. En ik ontwaak steeds weer uit een droom, vier, vijf, zes keer per nacht. Oorzaak onbekend. En ik heb al tig remedies, met uitzondering van hypnotica, uitgeprobeerd, telkens met hetzelfde resultaat: droefheid wekkend. Nee, ik ben niet ten einde raad, gelukkig niet. Hoewel ik uit een katholiek nest kom, hanteer ik met betrekking tot deze slaapstoornis het calvinistische motto: ‘niet klagen, maar dragen, en vragen om kracht’. Nicolaas Beets, toch?

De wandeling met koekoek en regenbui werd gemaakt door de
Twijzeler- en de Rohelmieden: natte graslanden, bossages en
laarzenpaden.

Silliman's Blog, wie kent het nog? Dat fameuze blog over poëzie dat de Amerikaanse dichter Ron Silliman, inmiddels 78, in 2002 begon en nog altijd online te vinden is. De laatste post dateert van januari 2021. Soms grasduin ik er nog in. Sillimans eigenzinnige kijk zet zich regelmatig af tegen de ‘official verse culture’, die door de gevestigde orde in stand wordt gehouden. Ik heb veel van hem opgestoken.

Interessant is een vroege post over de poëtische kwestie van het ‘stemgeluid’ van een dichter. Als Silliman zegt ‘esthetische consistentie = stemgeluid’, dan citeert hij musicoloog Peter Yates. ‘Toon’ is misschien beter, voegt hij er even later aan toe, ‘maar het verschil tussen deze twee termen is verwaarloosbaar.’

‘Each poet in his or her practice has characteristic moves as
inescapable as the moon’s gravity on the tides.’

Stijl is weer iets anders dan stemgeluid of toon. Stijl als een manier van schrijven of spreken kan worden aangeleerd, of afgeleerd, terwijl je je stemgeluid van onze lieve Heer hebt gekregen. Je bént je eigen stemgeluid, je kunt er niet aan ontsnappen.

Het herkennen van iemands poëtische stemgeluid is gemakkelijker dan het omschrijven ervan. Wie herkent de Kouwenaar in Kouwenaars gedichten niet? Maar definieer dat stemgeluid maar eens. Ik heb deze kwestie weleens vergeleken met het herkennen en omschrijven van een kleur, blauw bijvoorbeeld.

Omdat ik er niet een-twee-drie literatuur over kan vinden, houd ik het er voorlopig maar op dat het stemgeluid van een dichter persoonlijke combinaties zijn van ritme, klank, woorden, techniek en betekenissen, die een constante factor vormen binnen zijn of haar oeuvre. Silliman heeft het in dit verband over ‘the writer’s almost alchemical processing of phenomenological perception.’

Interessant is Sillimans constatering dat ook dichters die werken met onpersoonlijk, niet-eigen materiaal – poëten die collages maken bijvoorbeeld (zoals ik regelmatig doe) – over een eigen stemgeluid beschikken. Blijkbaar kunnen we poëten ook herkennen in hun keuzes en verwerkingen van andermans teksten:

‘Coolidge, Inman, Melnick, Mac Low – all of the most rigorous “anti-voice” poets in fact have totally identifiable voices in Yates’ sense of a recognizable aesthetic consistency.’

Ik ben vóór een limiet op rijkdom. Te hoge concentraties van welvaart leiden tot grote ongelijkheid en politieke instabiliteit.

Gelijkheid voor iedereen.

Vrijheid, gelijkheid, broederschap.

Het komt nogal eens voor dat lezers mijn conceptuele werk – bundels als *Fantastisch dat je dit kan!* en *Mijn poëzie* – al dan niet met enige aarzeling, als ‘interessant’ kwalificeren. Ik voel me daar, ook als er wordt gearzeld, nooit ongemakkelijk onder, integendeel; ik vind het prettig als mijn werk met enige ernst wordt opgevat.

‘Conceptuele poëzie,’ zo formuleert Wikipedia de kerngedachte ervan, ‘stelt het concept van het werk en de inspanning die nodig is om het te maken boven zijn expressieve en suggestieve inhoud.’

In ‘Charmless and Interesting: The Conceptual Moment in Poetry’, opgenomen in zijn essaybundel *Inventions of a Barbarous Age: Poetry from Conceptualism to Rhyme* (MadHat Press, 2016), verheft Robert Archambeau het begrip ‘interessant’ tot een esthetische categorie en brengt het in verband met conceptuele poëzie. Als onderdeel van een grotere kwestie – wat mist conceptuele poëzie in vergelijking met andere soorten poëzie en wat heeft het te bieden? – belicht Archambeau in dit essay de relatie tussen pure conceptuele poëzie en de esthetische categorieën het aangename en het interessante:

‘Wat het conceptualisme ook aan te reiken heeft, het mist – althans, in zijn pure vorm – het aangename. En of je nu veel of weinig met het conceptualisme op hebt, iedereen die zich ermee heeft beziggehouden heeft ondervonden dat het, leuk of niet, zat van het interessante heeft.’

Pure conceptuele poëzie, dat nog een jonge soort poëzie is, wijst lezen in ‘traditionele tekstuele zin’ van de hand: het concept of idee is het meest belangrijke aspect van een conceptueel gedicht, hoe het ‘eruitziet’ is van ondergeschikt belang; er is geen noodzaak tot een directe ondervinding van de woorden. Een radicaal standpunt voor iets wat zich poëzie noemt. In een interview verwoordde de conceptuele dichter Kenneth Goldsmith,

die een zaterdageditie van The New York Times overschreef en in een boek van achthonderd pagina's – *Day* – bundelde, het als volgt:

'So, in a weird way, if you get the concept – which should be put out in front of the book – then you get the book, and you don't even have to read it. They're better to talk about than they are to read.'

Als een puur conceptueel gedicht ook nog aangenaam is om te lezen, dan is dat toeval. Aangenaamheid is geen wezenskenmerk van een conceptueel gedicht. Het richt zich eerder op een denkers- dan lezerspubliek.

Het interessante is de esthetische categorie die het minst gebonden is aan de specifieke kwaliteiten van een tekst of kunstwerk en het meest afhankelijk is van de context waarin tekst of kunstwerk zich ophoudt. We vinden een tekst of kunstwerk vaak interessant als we onvoldoende grip hebben op wat we lezen of zien en tegelijkertijd iets van instemming of afkeuring voelen. Van het interessante worden we 'wat ongemakkelijk', zegt Sianne Ngai in haar essay 'Merely Interesting' (2008), omdat het verbonden is met de waarneming van iets nieuws, vreemds. Bovendien hebben we de neiging om naar een interessant werk terug te keren om te verifiëren of het nog steeds interessant is. 'Het interessante zou,' volgens Ngai, 'kunnen worden beschreven als een esthetiek zonder inhoud en, als zodanig, eentje die goed past bij de historische verschijning van het moderne subject als een reflectief, radicaal afstandelijk of ironisch ego.'

Met haar bagatellisering van de leeservaring laat conceptuele poëzie zich gemakkelijk koppelen aan het afstandelijke, los van de inhoud opererende interessante. Volgens Ralph Barton Perry (in zijn *General Theory of Value*, 1926) is nog een andere karakteristiek van het interessant-zijn dat controversie oproept, uitdaagt tot stellingname: ben je voor of tegen? Niet zozeer vanwege zijn inhoud of een polemische

opstelling, maar vanwege de botsing met de verwachtingen van het moment, de opschudding die het nieuwe of vreemde teweegbrengt.

De opvallende afwezigheid van conceptuele gedichten in recent verschenen bloemlezingen van Vlaamse en Nederlandse poëzie (Gert de Jager wees er al eerder op), samengesteld door dichters en literatuurwetenschappers, beschouw ik dan ook als een stellingname tégen het conceptuele en daarmee ook als een onderstreping van zijn succes. Robert Archambeau eindigt zijn essay als volgt:

‘You may not be reading much conceptualism, and you may well be very much against it, but you’re thinking about it right now, as am I. And whatever else we may think about it, however else we may judge it, we most definitely find it ... interesting.’

‘En dat werd voor mij het antwoord op het lijden. We kunnen er niets tegenoverstellen dan schoonheid en waarheid en liefde.’ – Alex Boogers in *Buitenstaanders in brieven*

Nut van het boek: dat het medebepalend kan zijn, ten goede, al is het maar een ietsepietsie, voor je houding in en tegenover de wereld.

Buitenstaanders in brieven bevat de correspondentie die Alex Boogers en Renate Dorrestein in 2015-2018 met elkaar voerden. Dorrestein werd in die periode ongeneeslijk ziek. Haar omgang met het naderende einde is bewonderenswaardig. Een boek dat nawerkt.

Hemelvaart. Met weer dat je naar je hemelvaart doet verlangen. Dag doorgebracht op de bank met een boek & de Giro. In Italië de zon. Toen het hier wat oplichtte toch nog een uurtje gewandeld, in de miezer. Grutto's, kieviten en scholeksters vlogen in opperbeste stemming over en langs me heen. Ik werd bijkans vrolijk van ze.

In de beschutting van een onzer daklijsten een grauwe vliegenvanger, broedend.

‘We vergeten na te denken met plezier en vitaliteit. Wat de roman zou moeten doen, is die vitaliteit en dat plezier weer koppelen aan het denken.’ – Maxim Februari

Dat ik eerst en vooral door de wereld bevangen ben.

Het idee is: dat een enquête onder toonaangevende dichters een ‘canoniserende berg antwoorden’ oplevert waaruit een staat van de Nederlandstalige poëzie kan worden opgemaakt. De uitwerking ervan tot een bevredigend resultaat is onder meer afhankelijk van de representativiteit van de enquête en de kundigheid van de opmaker(s).

In 2023 werd deze enquête in opdracht van de tijdschriften Awater en Poëziekrant afgenomen en geanalyseerd. Wat me direct opvalt is de lijst met dertig toonaangevende dichters en de elfde vraag. Over beide, de lijst en de vraag, wil ik het hieronder hebben.

Hoewel ik mijn kennis van het poëzieveld bovengemiddeld acht, doen zeven van de dertig ‘toonaangevende’ dichters geen belletje bij me rinkelen: wie? Loop ik achter of is hier sprake van een ruime interpretatie van het begrip ‘toonaangevend’?

Toonaangevend = ‘op een bepaald gebied tot voorbeeld strekkend, model staan’.

Zeven van de dertig is bijna 25%.

Gek, dacht ik, misschien is toonaangevend als keuzecriterium minder belangrijk geweest dan diversiteit, want dát de geënquêteerden een gemêleerd gezelschap vormen, is wel zeker. Maar waarom zou je de lezer geen heldere uitleg over het keuzeproces verschaffen? Omdat

‘toonaangevend’ het ‘canoniserende’ karakter van het resultaat moet rechtvaardigen, omdat canoniserende resultaten goed zijn voor de renommee van vakbladen als Awater en Poëziekrant.

Op dit punt aanbeland is het relevant om aan te geven dat deze enquête een herhaling is van een enquête die veertig jaar geleden werd afgenomen. Ten opzichte van de oude enquête werden vrijwel alle vragen aan ‘de wereld van nu’ aangepast en werd de groep geënquêteerden vergroot en gediversifieerd. Met het oog op representativiteit en de veranderde samenstelling van de Nederlandse en Vlaamse bevolking lijkt me dat een goede zaak. Aan de andere kant bespeur ik een spanningsveld tussen de eis van toonaangevendheid en van diversiteit.

Waar niks mis mee is. Waar wél iets mis mee is, is niet transparant zijn over uitgangspunten en procesgang, óók als dit betekent dat de berg antwoorden niet canoniserend is en er dus géén degelijke staat van de Nederlandstalige poëzie kan worden opgemaakt.

Enfin. Vraag elf: ‘Welke dichter beschouwt u als de belangrijkste, voor uzelf of de poëzie in het algemeen?’ Ik ben altijd benieuwd naar de inspiratiebronnen van anderen. De antwoorden heb ik op een rij gezet.

Acht dichters noemen om uiteenlopende redenen geen of iedereen als inspiratiebron. Uit de overige tweeëntwintig antwoorden diep ik vierenveertig dichters op die als belangrijk worden bestempeld, onder wie veertien vrouwen en dertig mannen, overwegend wit en dood. Twee dichters worden tweemaal genoemd, Wysława Szymborska en Arthur Rimbaud, één dichter driemaal, T.S. Eliot, twee dichters viermaal, Anne Carson en Paul Celan, en ééntje vijfmaal, good old Paul van Ostaijen. Verrassend? Nee. Vooral behoudend.

PS In een snerpand commentaar hekelt Frank Keizer het ontbreken van ‘de belangrijkste figuur van de eenentwintigste-eeuw’ voor de Nederlandse poëzie, Jeroen Mettes, in het overzichtsstuk van Rob

Schouten. ‘Zonder [Mettes],’ claimt Keizer, ‘zou de Nederlandse poëzie er anders hebben uitgezien; dat lijkt me eerlijk gezegd nauwelijks betwistbaar, wat niet wil zeggen dat alle lijnen op hem teruggaan, natuurlijk.’ Maar, stel ik daar dan tegenover, door de dertig toonaangevende geënquêteerde dichters wordt Mettes niet éénmaal als inspiratiebron aangewezen.

De realiteit is dat er een vliegenplaag in en rondom ons huis is uitgebroken.

De Giro: ik werd door emoties overmand: wat een ontknoping: Simon Yates die Isaac del Toro en Richard Carapaz in de voorlaatste rit met een meesterzet op de Colle delle Finestre – als twee honden vechten om een been, loopt de derde ermee heen – schaakmat zette. Van plek drie naar het roze.

Dat ook aan mijn huidige gezondheidstoestand, die ik ondanks mijn ziektes schappelijk noem, vroeg of laat een einde komt. Dat beseft, ja. En dat ik daar dan maar boven moet gaan durven staan.

‘Hoe word ik gelukkiger?’ heet de cursus die ‘wetenschappelijk’ als bijvoeglijk naamwoord heeft gekregen. Niet: ‘Hoe word ik gelukkig?’, maar: ‘Hoe word ik *gelukkiger*?’ Wat een luxe kunnen we ons toch veroorloven! Vermakelijk, toch?

Die zien we nooit meer terug!

Luisterde naar Heisa terwijl ik Harman – *Object georiënteerde ontologie: Een nieuwe theorie van alles* – las. Dronk er een shake van sojamelk, banaan en wei eiwit concentraat bij.

Kreeg sterk het gevoel dat ik het schrijven over een andere boeg moet gooien, maar ontving er geen instructies bij. Herinnerde me wel enkele regels uit mijn nieuwe dichtbundel, die in september verschijnt: ‘Zeggen

hoe het zit, hoe het precies zit / dat is het hoogste waartoe een mens in / staat is.'

Ploeterde tegen krachtige wind in langs de velden achter huis. Het aardappelloof, dat van de week weer bespoten is, schiet uit de grond, en het wuivende raaigras is gereed om voor de tweede keer gemaaid te worden. In de wild ogende natuurgebiedjes die tussen de Miedwei en de Holwerter Faert liggen: happy weidevogels!

Alles is belangrijk op een dag, maar waar ging het vandaag nou werkelijk om? Die vraag dient de dagboekschrijver zich telkens weer te stellen.

De kerkuil die we toen het donkerde om gezelschap hoorden roepen.

Stefan Brijs over het slopen van onze leefomgeving in *Het geduld van de bloemen*: 'Over honderd jaar zal deze eeuw de geschiedenis zijn ingegaan als die van de onwetendheid. De domheid. Als er überhaupt nog iemand over is om terug te kunnen kijken. We gaan niet eens slaapwandeland onze ondergang tegemoet. Met wijdoopen ogen hollen we naar de horizon die in vuur en vlam staat. Ik kan er almaar minder met mijn verstand bij dat we dit doen.'

Het heeft hier de afgelopen dagen zó veel geregend dat onze vijver op het punt van overstromen staat. De betonput, die bijna leeg was, heeft zich weer volledig kunnen vullen met zesduizend liter regenwater, goed voor anderhalve sproeibeurt van onze tuin.

Aardappelen en graan tussen Pieterburen en de zeedijk in, sommige graanvelden leken rijp om geoogst te worden, wintertarwe wellicht. Ik heb nog altijd moeite om de verschillende soorten graan te onderscheiden. Daarna vissoep gegeten bij Restaurant Waddengenot, waar volgens de eigenaar het Pieterpad begint.

Hoe krijg ik contact met de wereld die ligt áchter wat ik zie? Verbinding met wat een graanveld ís? De metafoor suggereert Graham Harman in *Object georiënteerde ontologie*, maar welke?

Kweetniet. Harman heeft me tot nu toe, ik ben halverwege z'n boek, nog niet weten te overtuigen. Dring ik met behulp van de metafoor 'de cipres is een vlam' daadwerkelijk op indirecte wijze tot het wezen van deze wonderschone boom door? Nah.

Een wolkenloze hemel, na andermaal een door hoosbuien getekende nacht. Vijver overstroomd. De duiven, die zich dit jaar flink in aantal hebben uitgebreid, koeren er vrolijk op los. Voor de achterdeur zit Biggy, onze zwerfkat, al op haar bordje eten te wachten. Ze vertoeft momenteel al ruim een jaar op ons erf, maar laat zich nog steeds niet aanraken. Ze heeft enorme ogen, waarmee ze om eten vraagt en aandachtig je bewegingen kan volgen. Slapen doet ze vaak in de schuur, en de enorme buik die ze had toen ze arriveerde, is langzaamaan verdwenen. Ze is lief en mag blijven zo lang ze wil.

Onkruid wieden in het moestuintje. De wortelen en courgettes komen op maar de pompoenen hebben nog geen teken van leven gegeven. Meer heb ik niet geplant. Het is een begin, ik moet nog een hoop leren. Veel wormen duiken op, wat op een gezonde bodem lijkt te wijzen.

Als ik bemerk dat het vogelhuisje scheef hangt besluit ik het schoon te maken en er een andere plaats voor te zoeken. Omdat de afgelopen jaren slechts eenmaal van de nestelmogelijkheid gebruik is gemaakt, vermoed ik dat de plek niet voldoet aan de wensen van de meeste vogels: het huisje hangt te hoog of te laag of heeft een onhandige uitvliegroute. Ik maak het los en zie dat het dakje is kromgetrokken, waardoor er over de lengte van de nok een spleet is ontstaan. Aan een lekkend vogelhuisje hebben vogels niks en repareren loont de moeite niet meer, het is een oud dingetje. In de schuur maak ik het luikje aan de achterzijde open en zie er nestmateriaal in zitten. Als ik het er met twee vingers uit peuter,

komen er plots enkele eitjes en een piepklein vogeltje mee. In het doorschijnende roze lijfje klopt een hartje en ik schrik me wezenloos. Op datzelfde moment wurmt een volwassen koolmees zich in paniek aan de voorzijde van het huisje naar buiten en maak ik een zwaaiende beweging waardoor het piepkleine vogeltje op de grond belandt. Mijn hemel, wat heb ik gedaan! Ik raap het arme maar nog spartelende beestje op, neem geen verwondingen waar en leg het terug in het nestje. De volwassen koolmees lijkt inmiddels een uitweg uit de schuur te hebben gevonden, zij is niet meer te horen of te zien. Ik hang het vogelhuisje weer in de boom en wacht ongeduldig af. Na enkele minuten wipt vader of moeder koolmees naar binnen en niet veel later verschijnt ook de wederhelft op het toneel. Beteuterd sta ik te kijken hoe er druk wordt overlegd en hoop maar dat het allemaal goed zal komen.

Regenachtige ochtend, de havermout pruttelt in het pannetje, en als toeschouwer van het wereldgebeuren lees ik al hoofdschuddend de krant. Naar aanleiding van een artikel over de overlast die sluipverkeer, dat Duitse grenscontroles wil vermijden, veroorzaakt in het Gelderse grensdorp Beek – ‘De file had ons in ons huis opgesloten.’ – zoek ik de uitslag op van de verkiezingen voor de Tweede Kamer van 2023 voor de gemeente Berg en Dal, waartoe Beek behoort: met 28% van de stemmen werd de PVV de grootste partij in deze gemeente. Nu worden de zo vurig door extreemrechts gewenste grenscontroles uitgevoerd, zij het aan Duitse zijde, en dan zeiken ze in dat Gelderse dorp nóg, schimp ik bot en wellicht bezijden de waarheid. Wie weet hebben alle Beekse PVV-stemmers de overlast wel staan toejuichen en alleen niet-PVV-stemmers geklaagd. Maar zinloze grenscontroles zijn wél een vorm van slecht en ineffectief bestuur, waar extreemrechts, zoals iedereen inmiddels met eigen ogen heeft kunnen zien, toch echt patent op heeft.

Het geduld van de bloemen is een sympathiek natuurboek, dat ik met interesse en een gevoel van instemming heb gelezen. Als een betrekkelijke leek, die dankzij zelfonderricht wat beter is ingevoerd dan de meeste natuurleken, kijkt Belg Stefan Brijs naar zijn leefomgeving,

Andalusië geheten, waar hij al jaren woont, en bespeurt in vrijwel alles wat hij ziet de menselijke bemoeienis, die de boel intussen al aardig verruïneerd heeft. Zijn nuchterheid, die zich ook vertaalt in een zakelijke stijl, werkt verhelderend en vergroot de aannemelijkheid van het drama dat zich om ons heen voltrekt, maar nog niet voor iedereen voldoende zichtbaar is: de verwoesting van milieu en klimaat, wat een grove vorm van automutilatie is. ‘Geen beter pleidooi voor wat groeit en bloeit dan een literair logboek zoals dit.’

Terwijl er F-35's donderend overvliegen, probeert een gaai al fladderend naar doppinda's te pikken, die liggen in een voor grotere vogels onmogelijk klein potje – geen houvast biedend – dat aan onze schuur hangt.

Het is een vredige dag, er staat weinig wind en de zon schijnt uitbundig. Hoog in de lucht cirkelt een roofvogel voor zijn plezier en jagen zwaluwen op insecten. Als getoverd dwarrelen er plotseling tientallen atalanta's door de tuin, zelfs de poezen kijken gebiologeerd toe. De rust wordt alleen verstoord door ronkende tractoren, ratelende maaiers, brommende koelmachines of de piepende remmen van een melk- of beestenwagen. De herrie op de eerste droge dagen na een periode van buig weer is om hoorndol van te worden.

Terwijl ik me afvraag of onze tuin méér is dan de som van zijn delen, duikt de gaai, ongetwijfeld dezelfde als die van gisteren, vanuit een eik steil naar beneden, draait zich om in zijn vlucht, grijpt met beide poten een van de beugels vast waarmee het potje doppinda's aan de houten schuurwand bevestigd is en pikt een doppinda op. Als hij naar de ondoorzichtige bladerkroon terug gesneld is, hoor ik de dop kraken.

Ja, denk ik, deze tuin is meer dan de som van zijn delen. Afgezien van de historie die ik met hem heb, ademt hij een sfeer uit die iedereen kan waarnemen, en heeft hij niet alleen betekenis voor mij maar als minibiotoop ook voor de planten, dieren en schimmels die erin huizen. In

deze zin gaat er van de tuin een scheppende, bezielende kracht uit die je geest zou kunnen noemen. De geest van ‘onze’ tuin, voor wat (of wie?) ik grote bewondering koester.

Kocht een hoed vandaag
tegen de zon
& neerslag
van radioactieve stofdeeltjes

Dumb King Lump sprak
van een ‘spectaculair militair succes’

Zowel de rosé als de rode wijn
waren spraakmakender, beide Occitaans
en aangenaam koel

Toegegeven, ik las niet elk hoofdstuk uit Renate Dorresteins ‘literaire autobiografie’ *Dagelijks werk: Een schrijversleven*, het laatste boek dat zij voor haar dood in 2018 publiceerde. Wat ze te zeggen heeft over het schrijversvak interesseerde me, de rest minder. Niettemin gaan de woorden die me het meest troffen niet over dat vak maar over haar besluit om een tumor in haar slokdarm niet operatief te laten verwijderen. Een moedig besluit, waaraan een onderschikking van de angst voor de dood aan de omarming van het leven ten grondslag ligt. Alle bewondering. Uit de inleiding:

‘Er werd dat najaar [2016] bij toeval slokdarmkanker bij me geconstateerd, ik kwam voor heel iets anders in het ziekenhuis. Toeval of niet, het ging om een lelijke, agressieve tumor. Er stond een snijgrage chirurg voor me klaar, hij wachtte me bij wijze van spreken al op met in elke hand een mes. Samen met mijn partner Maarten besloot ik dat opereren niet mijn pad zou zijn. De ingreep is niet zonder risico’s en de consequenties voor je dagelijkse leven kunnen erg ingrijpend zijn. Daarbovenop:

volgens de statistiek is de levensverwachting na de operatie maar drie jaar (en zonder operatie is dat de helft).

Maarten en ik vonden het nogal een investering, met een tamelijk gering rendement. Je moest wel heel radeloos zijn als je je hieraan uitleverde. Ik had gewoon niet genoeg doodsangst in me om tot iedere prijs door te willen gaan met leven. Het leek me bovendien niet dat ik werkelijk onmisbaar was op aarde, zoals een jonge moeder of vader met kleine kinderen dat wel is.'

Zomer

Je schrijft een schrijversbiografie omdat het oeuvre belangrijk is, dicteerde Michaël Zeeman.

Een ijskompres voor mijn hielen, tégen hielpijn.

Hij hóórt bij het establishment, hij is succesvol, zei Zeeman met veel aplomb over een personage uit Philip Roths roman *Ik was getrouwd met een communist*.

Droomhuis op het platteland, NOS Journaal, Noord-Zuid-Oost-West, Gort over de grens, Met het mes op tafel, Grantchester (moord), Nieuwsuur (genocide) en *Sneeuw van Hem*.

Vier (4) speculaasjes.

In Koos van Zomerens roman *Sneeuw van Hem* (1998) krijgt Harry Mulisch van hoofdfiguur Thomas Hem te horen dat hij in zijn roman *De ontdekking van de hemel* laat zien dat hij de ballen verstand heeft van ornithologie: haviken fladderen niet, zegt Hem, en eten ook geen muizen. Nou ja, ze moesten zo'n boek niet zo opblazen, eindigt hij zijn tirade, dan hoefde je er ook niet zo nodig doorheen te prikken.

Literaire stekeligheden.

Maar ook een advies: weet potverdosie wat je zegt!

Gisteren en vandaag: ca. 35 km door het Drentse land gewandeld, langs het kronkelige Pieterpad van Papenvoort naar Noord-Sleen.

Zodat ik verder kan schrijven.

Dat er zat mensen zijn die de schouders ophalen bij het genocidale geweld in de Gazastrook of er zelfs mee instemmen.

Dat ik elementen ken uit deze verzameling.

Een ranzige verzameling, minstens.

Besproeide voordat de hitte inviel de tuin geheel bon ton met water uit de regenwaterput.

Elke beschrijving, elke verslaglegging, noteerde Judith Hermann, is een bedrieglijk ordenen van de werkelijkheid, van beelden en splinters, van dromen.

Bracht een kort bezoek aan mijn moeder, die nog even naar me lachte voor ze weer in zichzelf weggleed. Over enkele maanden wordt ze negentig. Op haar wang zat nog een veeg jam van het ontbijt.

Schrijven wil zeggen laten zien, poneert Judith Hermann in *Kiezels*, én het wil zeggen verbergen.

Las *Kiezels* uit, een waardig boek, non-fictie, dat o.a. gaat over alleen-zijn, twijfel en schrijverschap, en geschreven is in een pragmatische stijl. Nam me voor om meer titels van Hermann te gaan lezen.

Ze neemt in haar boek geen pose aan, een gemaakte manier van doen, althans ik heb het niet bemerkt. En ik houd niet van poses.

Werd opmerkzaam gemaakt op het bestaan van landschappen die nog onberoerd, stil en compleet zouden zijn. En dat compleet intrigeerde me, complete landschappen, zo hé!

Sleep een heggenschaar, waarna ik de greppel achter huis van riet, brandnetel en braam ontdeed.

Zocht vervolgens met Julian Barnes' *Voortschrijdend inzicht* een luie stoel in de tuin op. Door gedachten die dit boekje bij me opriep veranderde ik, zoals mensen en tijden voortdurend veranderen.

Knapte een uiltje en keek op YouTube naar een oude aflevering van *Zeeman met boeken*. Dat we waard zijn wat we riskeren, zei iemand die van beroep boeken leest.

ESPN Schakelen & zelfgemaakte kersentaart.

Glaasje cognac, ouwe zak. Blaar op de palm van mijn hand.

Zag literaire critici zich bij *Zeeman met boeken* groen en geel ergeren aan nieuwe uitgaven: nu eens was de stijl vlak, dan weer kwamen personages niet uit de verf, vond de ene criticus het plot niks en de andere alles enzovoorts.

En dat gewone mensen natuurlijk vaak helemaal niet uh geen besef hebben van wat later geschiedenis zal blijken, koketteerde de essayist-criticus, die dat besef natuurlijk vaak helemaal wel heeft.

Waarna er, tegen het eind, toch nog lovende woorden waren: voor *Publieke werken* van Thomas Rosenboom, een boek dat ik destijds maar niet uitkreeg.

Heel gemakkelijk allemaal.

Naarmate je ouder wordt begrijp je het leven en de literatuur beter, las ik bij Julian Barnes, die volgend jaar tachtig wordt.

En, heb je genoten van het boek? vroeg de tv-presentator aan de literaire critica, uh nee en dat vond ik jammer, antwoordde ze.

Bekleedde een wand met kunststoffen panelen, probeerde een huismiddeltje uit tegen histamine-intolerantie, ontmoette oude vrienden en haalde herinneringen op.

Ontdekte dat de broer van mijn grootmoeder van vaderskant, Petrus Antonius Verstraaten, na de Tweede Wereldoorlog is onderzocht op geheul met de vijand. Betrokken instanties destijds: de Procureur-Fiscaal te 's-Hertogenbosch, die het opsporingsonderzoek leidde, en de Politieke Recherche Afdeling Collaboratie Eindhoven, die zich vooral bezighield met economische delicten. Wil ik hier meer over te weten komen dan zal ik mij naar het Nationaal Archief te Den Haag moeten begeven. Gek dat ik nooit eerder van dit onderzoek gehoord heb. Mijn grootmoeder had maar één broer, geen zussen, en deze broer, die in 1978 overleed, woonde bij mijn grootouders in de buurt. Mijn vader, die in 1933 werd geboren, moet toch van deze zaak hebben af geweten. Zijn de kaken wellicht op elkaar gehouden uit schaamte?

En nee, kwaadaardigheid is niet overdraagbaar.

Maar onverschillig laat het me toch ook weer niet.

Gisteren rondom het Friesche Veen gewandeld, een Drentse veenplas ten zuiden van de stad Groningen, én natúúr gezien: planten- en diersoorten waarvan we de soortnamen niet wisten. Bij een stelletje luierende blaarkoppen stond een houten bordje: De Groninger Blaarkop.

Keek vanochtend, hielen in het ijs, naar vier boekbesprekers in zwarte kleding (op één grijze coltrui na) die op tv boeken bespraken die op ernstige toon existentiële drama's werden genoemd.

Bereidde een aan mijn voorraad aangepaste Ottolenghi: gehaktballetjes in een saus van tomaat, gerookte paprika en een vleugje chocola, geserveerd met een klassieke risotto met doperwtten.

La Vuelta, 2e etappe, Alba - Limone Piemonte, jawel, in Italië, waar het tot vlak voor de laatste klim regende, regende en regende. Dronk er een tripel bij.

Jezus, grondvorst in augustus!

Of ik wist hoe de wereld in elkaar zit, vroeg de columnist-journalist spottend, en of ik in die wereld, buiten mijn eigen veilige stee, ook zou kunnen overleven? Wat een blaaskaak dacht ik.

Ik heb dit jaar al tweemaal met de buxusmot te maken gehad.

Las, toch niet geheel gerust, een artikel over het toenemende geweld in de westelijke Sahel, waar jihadisten en putschisten steeds meer macht uitoefenen. Wat een bende daar, dacht ik, en dichtte me er weinig overlevingskansen toe.

Maaide vervolgens aan de grenzen van ons grondbezit zonder pardon stikstofwoekeraars als braam en brandnetel neer.

Ging daarna zitten en zat al met al te lang vandaag, scharrelde te weinig.

Er is geen weg, alleen de weg die je hebt afgelegd.

Wat zijn de drijfveren van mijn schrijverschap? Over het antwoord op deze vraag heb ik me lang het hoofd gebroken. Totdat een gedicht zich als een reactie plots van me losmaakte. Dat titelloze gedicht heb ik vervolgens opgenomen in de bundel *Gelukkig de mens die ergens verwacht wordt*, die binnenkort bij Gaia Chapbooks verschijnt. Schrijven als levenshouding:

Zeggen hoe het zit, hoe het precies zit
dat is het hoogste waartoe een mens in
staat is. Komedie is: in de veronderstelling verkeren
dat je zegt hoe het precies zit. Het

is allemaal zeer amusant. Ik lag aan het
wad in het gras en gaf me over
aan mijn gevoelens: de verwondering dat dit allemaal
bestaat en de zekerheid dat het zal verdwijnen.

Dacht voorts na vandaag en dacht somtijds ook niet na. Zelfs het snoeien
van bomen vergt zo nu en dan opperste concentratie. Luisterde tijdens
een felle regenbui naar Boekestijn & De Wijk over de Republikeinse
invulling van het begrip vrijheid: het vrij zijn om je hufterig te mogen
gedragen. Geen geintje.

Toen Telstar uit bij PSV op voorsprong kwam, zagen de spelers van
Telstar daar zelf de lol ook wel van in.

Achter de dijk bij Wierum liepen we tegen vergezichten aan die ons niet
onberoerd lieten. ‘Alles moet zo blijven,’ zei je en ik zwoer het je.

‘Ik zou ook graag willen dat iedereen verkiezingsprogramma’s bekijkt,
interviews met de lijsttrekkers leest en vervolgens een weloverwogen
besluit neemt. In werkelijkheid zoeken veel mensen een politicus met
wie ze zich kunnen identificeren, iemand van wie ze denken dat die voor
hun belangen vecht.’ – Roy Kramer, ex-D66-spindoctor

Fietste door vuige wind naar Dokkum, haalde onderweg nog een
rondbanjerende koe van een drukke N-weg en liet me, terwijl ik in de
Mitra rondhing, de fietstas van mijn fiets jatten. Nu was de fietstas oud
en op een handpomp en een bandenreparatiesetje na leeg, maar toch: je
blijft godverdegodver met je poten van andermans spullen af!

‘Nou had ik het leuk gevonden als Updike me een verhaal had verteld wat ik niet zelf had kunnen bedenken,’ zei de literaire critica in een boekenprogramma, ‘en ik vind dat-ie me een verhaal heeft verteld dat ik zelf had kunnen bedenken, maar hij vertelt het wel erg mooi, want hij kan ongelooflijk mooi schrijven, hij schrijft prachtige zinnen en alleen al om die zinnen is het de moeite van het lezen waard, maar verder heb ik het dichtgeslagen met iets van nou zo klaar, dat was dat.’

Het lot van een schrijver.

Het lot van een boek.

Begon enthousiast aan de dag. Tekende uren achtereen als een gek. Raakte in extase. Kwam terug op aarde. Deponeerde prop na prop in de prullenbak.

Buiten: hondenweer.

Buiten bombardeerde Israël Hamas-leiders in Qatar.

Buiten schopten pro-Palestijnse demonstranten stennis aan de finish van de Vuelta. Ik nam er geen aanstoot aan.

Bespeurde goddomme wel dat ik VVD'ers inmiddels niet meer kan luchten of zien. Horribel.

Werkte het grootste deel van de dag in de tuin en genoot van de nazomer. De radio hield me op de hoogte van het laatste nieuws over de Russische schending van het NAVO-luchtruim boven Polen. Drones zouden negentien keer zonder toestemming zijn binnengevlogen. Té vaak om van een vergissing te kunnen spreken. Hier is sprake van een provocatie, die als doel heeft het NAVO-bondgenootschap zowel politiek als militair te testen. Jammer genoeg zijn niet alle drones neergehaald. Maar dat ook Nederlandse F-35's betrokken zijn geweest bij het neerschieten van in

totaal vier stuks geeft de wil aan om elkaar bij te staan. Het antoniem van koude oorlog (toestand van vijandigheid zonder gevechtshandelingen) is oorlog. Feitelijk zijn we op voet van oorlog met Rusland.

Sprak de militair, géén politicus, b.d.

Niet dat ik niet politiek kan zijn. De doot aan Poetin.

Kocht nieuwe wandelschoenen en wandelde ze in.

Keek op uit mijn digitale boek (*De prullenmand heeft veel plezier aan mij*) en zag onder een struik in de tuin een flesje zonnebrandmiddel staan, in de regen.

‘Het heerlijke aan schrijven is dat je je kan terugtrekken op je eigen plek en iets kan verzinnen, dat je je zo kan afsluiten voor die rotwereld buiten.’ – Mensje van Keulen

In *De prullenmand heeft veel plezier aan mij* laat Thomas Heerma van Voss oude en veelal vergeten schrijvers aan het woord. Van de meesten heb ik één of meerdere boeken gelezen. Een thema dat in elk interview terugkeert is, niet geheel onverwachts, vergankelijkheid: die van het schrijverschap en die van het leven. Nam me na het lezen van dit boek wel voor om me nóóit meer uit te laten, tegen wie dan ook, over al het zuur dat komt met de ouderdom. Drágen die hap.

Poes Lien is ziek, keelontsteking volgens de dierenarts. Al dagen wil ze niet eten of drinken. Dus spuiten we op gezette tijden maar vloeibaar voedsel met een spuitje in haar bek.

Wandelde tussen buien door en bij windkracht zeven, géén pet op, naar de vuurtoren van Bornwird en zag onderweg een blauwe reiger een noodlanding in een weiland maken. Dacht ook nog over de toestand van

de wereld na, wat resulteerde in enkele onbedaarlijke lach- en hoestbuien.

Telkens als ik het woord labiel hoor passeert Dilan Yeşilgöz voor mijn geestesoog.

Hoorde Ruslandkenner Hans van Koningsbrugge, met wie ik ooit een goed glas wodka dronk, voorspellen dat Rusland over een half jaartje economisch instort als een kaartenhuis, waarna ik met de vuisten omhoog als antennes naar de hemelboog onze woonkamer op en neer begon te rennen. Wat weer werd gevolgd door een lachstuip en een aanval van hoest.

Even leek er een grens bereikt in wat ik bevatten kan.

Liep weer eens vast in mijn controledrang en geldingsdrang en herhaalde honderdmaal dat loslaten een proces is.

Stelde me een Europa aan de zijlijn voor.

Gaf me vervolgens ter bestrijding van de droefheid over aan een geestig terzijde: poetste een uur lang alsóf het een lieve lust was.

Nadeel van de wandelroute die ik vandaag aflegde is dat je onderweg geen enkele boom tegenkomt waaronder je goed kunt schuilen. Druipnat ging ik net als de vogels en het vee op in de omgeving.

Lotgenoten van elkaar.

Van de staat van beroering waarin de wereld kennelijk verkeert viel hier weinig te merken vandaag. Alles ging zo zijn gangetje. Alsof de leugen niet regeert. Alsof Yeşilgöz geen nonsens verkocht tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen.

Bovendien nam ik om welke reden dan ook de dingen zoals ze zijn.

Wat vreemd genoeg voelde alsof ik iets úitrichtte in de wereld.

Werd nog geprikt, hoorde een arts aan & wachtte op een bus die tien minuten te laat was.

In de wei, bij nacht en ontij: schapen.

Zaogli, Ligurië, niet ver van waar Ezra Pound jaren resideerde. Hoge luchtvochtigheid. Ons verblijf verheft zich volgens de stappenteller circa dertig verdiepingen boven zee. Onze conditie wordt dagelijks aan een test onderworpen. Minpuntje: muskieten, zulke, zo dik als mijn duim!

Zat de hele middag onder een olijfboom op een witte plastic stoel met een kapotte armleuning recht tegenover het havenplaatsje Portofino, aan de overkant van de baai, waar miljonairs huizen.

Downloadde een zootje kranten en las met afgrijzen het politieke nieuws van de afgelopen dagen: nee, ik wil niet terugkeren naar een land waar de helft van de bevolking zich inmiddels heeft ontpopt als fascistoïde, onder wie nogal wat oud-ambtgenoten!

Collega-dichter Ezra Pound was overigens óók een *asshole* fascist. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij beschuldigd van landverraad, maar belandde op grond van grootheidswaan meer dan tien jaar in een gesticht.

‘Veel politici zijn niet goed snik, dat is natuurlijk een algemeen bekend feit.’ – Maarten van Rossem

Gisteren met de benenwagen, trein & boot naar Portofino afgereisd, het Saint-Tropez van Ligurië, waar we over de toeristenhoofden konden lopen, maar toch nog een tafeltje vonden voor een buitengewoon lekkere lunch, o.a. linguine met pesto, boontjes en aardappel.

Vandaag gorgonzola gehaald, bij het plaatselijke kruideniertje, en verse focaccia, vuistgrote nectarines en ruige grappa ter verschalking in de olijfboomgaard, alwaar ik werd opgevreten door muskieten, voor wiens beet ik allergisch ben: ik zie eruit alsof ik de mazelen heb.

In de verte, in het zonlicht dat schitterde op zee, een piepklein zeil, zeilende nergens heen. Aan boord, zo bedacht ik me, politici.

‘Met holle woorden los je geen oorlogen op’, murmelde Trumpy Dumpy, die dringend behoefte heeft aan een paracetamolletje, tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Staten.

Ondertussen escaleert Poetin horizontaal, in de hoop dat schermutselingen aan Roemeense, Poolse, Baltische en Finse grenzen tot (op zijn minst) aandachtsversnippering van de NAVO zullen leiden. De haperende Russische economie lijkt de despoet dan toch van zijn ankers te hebben geslagen. Vanaf nu zou ik elke grensschending met gericht vuur beantwoorden.

Oost west, thuis best. (Na nog een schreeuwend dure maar zeer aangename avond in Zwitserland te hebben doorgebracht.)

Kreeg vervolgens vanmiddag een waanzinnige loopneus, die uren duurde.

Dronk desondanks, terwijl het snot uit mijn neus liep, een flesje pepernotenbier.

Keek tijdens het drinken van het flesje pepernotenbier ook nog naar een documentaire over Boudewijn Büch, de man die zichzelf verzon.

Büch en pepernotenbier: of je het gelooft of niet.

Fietste door dichte mist naar Dokkum en kocht verpakkingsmateriaal, om een dichtbundel die meedingt naar de Herman de Coninckprijs ‘in zevenvoud’ in te kunnen pakken.

Mijn dichtbundel dus, *Gelukkig de mens die ergens verwacht wordt*, die de prijs zonder twijfel verdient.

Een nominatie dan toch op zijn minst!

Hahaha!

Las *Zwijgzame zangvogels* van Nikolaas Demoen maar bleek niet ontvankelijk voor de gedichten die me werden aangeboden: collages van ‘kleuren bewegingen vormen lichtinval’ die onderdeel uitmaken van een toestand of situatie. Ik kon er meestal geen touw aan vastknopen en ergerde me te vaak aan wazige beelden als ‘regenachtige vingers’ en ‘zeebranden’ die ‘in bibberlijn over en weer’ trekken. Een onverstaaanbaar gemompel helaas.

Herfst

Na een noodlottig ongeval werd Frank O'Hara in 1966 begraven op het Green River Cemetery in Springs, Long Island. Ik zocht online een foto van zijn grafsteen op. Sinds O'Hara in 1958 het graf van Jackson Pollock had bezocht, dat ook op Green River Cemetery gestoken is, wilde hij dáár begraven worden.

Brag Goochs *City Poet: The Life and Times of Frank O'Hara* opent met O'Hara's begrafenis, waar veel dichters en beeldende kunstenaars bij aanwezig waren: 'Not long after O'Hara's funeral, Ad Reinhardt noted, "Everyone wants to be buried in the Green River Cemetery," and over the next twenty-five years, Reinhardt, Lee Krasner, Elaine de Kooning, Stuart Davis, Jean Stafford, and A.J. Liebling would all be buried there.'

Zeldzaam mooi herfstweer. Buiten haalden boeren de laatste snede van het jaar binnen, rook het overal naar gemaaid gras.

Maaide vervolgens ons eigen gazonnetje, dat inmiddels op een provokapsel uit de jaren zestig was gaan lijken, ook maar. Van de militaire aanblik erna werd ik innig blij. Zo zit ik kennelijk in elkaar.

Het opschrift op O'Hara's grafsteen is een dichtregel van hemzelf: 'Het is een voorrecht om geboren te zijn en zo avontuurlijk mogelijk te leven.'

'Dit programma wordt mogelijk gemaakt door de boxspring selectie van Beter Bed.'

Opnieuw een uiterst ongemakkelijk gevoel bij oud-collega's die zich hebben ontpopt als agressieve bruinhemden. De onverholen racist heb ik ontvriend. Discussies met de anderen zijn vruchteloos gebleken. Uit machteloosheid schold ik er zelfs al eentje uit voor lul. Wat nu? Negeren? Nog feller reageren?

Waarom reageer ik zoals ik reageer? Waarom doe ik dit en niet dat?

Besloot er nog eentje te ontvrienden.

Genoot van het fabelachtige rood van een wingerd in de herfst, rood met een zuurtje.

Op de Mount Everest is het een stuk drukker dan hier in Brantgum.

De gekte.

‘Niet een roman, nee, alleen een biografie maakt de complexiteit van het verschijnsel mens duidelijk.’ – Willem Otterspeer

Las Zeemans biografie en zag een man die op het emotionele vlak niet tot volle wasdom komen kon. Wel een briljant essayist.

Wat
als jij en je zoon
politiek gezien
elkaars tegenpolen
blijken te zijn?

Trump de credits voor het Gaza-akkoord? Hij kan – bloed aan zijn handen – de kolere krijgen!

Lafbek Wilders. Durft geen enkel verkiezingsdebat aan te gaan, bang als hij is om aan zijn jasje te worden getrokken voor het non-beleid van het non-kabinet-Schoof waar zijn partij deel van uitmaakte.

Wist vanochtend tussen periodes van fijne regen door één tuinpaal in de grond te slaan, waaraan ik één tuinhek bevestigde. In totaal heb ik nu zestien meter hek geplaatst, nog ruim zeven te gaan. Maar de grond waarop: boordevol boomwortels en grof puin. En voor elke tuinpaal is een gat benodigd van een meter diep! Benodigdheden: schop, grondboor,

klauwhamer, moker, handzaag, kettingzaag, beitel, koevoet, handschoenen en een hele stoot energie.

Op ons gazon een dode duif. Ongeschonden, maar dood. Wilde duiven worden doorgaans een jaartje of vier, vijf oud. Dit volwassen exemplaar is waarschijnlijk aan een ziekte of de ouderdom gestorven. Ik heb hem in een plastic zak en de grijze container gestopt. Kruisje geslagen en amen gezegd.

Ruim acht kilometer gestapt, rondje Hantum, veel gans onderweg, en miezer, hele fijne miezer. Op een droger moment ook nog enkele schetsen gemaakt, digitaal, die ik thuis verder uitwerkte. Daarna snert gebrouwen.

Koos van Zomeren in *We gaan zo* over het prettige van geschiedenis in bredere zin: ‘geen overwinning die niet door de dood wordt achterhaald, geen nederlaag die niet door de dood wordt gewroken. Zo zal zij, de geschiedenis, ons ook van Poetin verlossen. Je hoeft alleen maar in leven te blijven om het mee te maken.’

Fluitend de middag door.

De eerste recensies van *Gelukkig de mens die ergens verwacht wordt* zijn laaiend, laaiend enthousiast! Pom Wolff op zijn website: ‘U begrijpt dat deze recensie een lofzang is. Ik kan er niks aan doen, het is niet anders. Eigenlijk weet je niet wat je overkomt als lezer – en is er niets anders meer dan het verlangen om de bundel op de weg terug van Haarlem naar Amsterdam Centraal opnieuw te lezen. In een droom van verlangen naar zeldzaam pakkende poëzie word je liever niet door een verblijf in de provinciestad Haarlem gestoord.’ En Hans Puper in *Meander*: ‘Wat mij betreft mag Ton van ’t Hof zich beroemen op *Gelukkig de mens die ergens verwacht wordt*, en wel zoveel hij wil.’

Fluitend de avond door.

In de Volkskrant definieert cultuurhistoricus René Cuperus op herkenbare wijze de breuklijn in de Nederlandse samenleving: ‘die tussen bestuurlijk-institutioneel Nederland en een volkser Nederland. Zeg maar Buitenhof versus Vandaag Inside. Twee Nederlanden die elkaar als bedreiging zien. Het institutionele, theoretisch opgeleide Nederland ziet de andere kant als bedreiging van de democratische rechtstaat; het ‘paling-populistische’ Nederland vindt dat de gevestigde orde de toekomst van Nederland op het spel zet. De ene helft ligt wakker van klimaat en rechtsstaat. De andere helft van migratie, criminaliteit en technocratische regelgeving.’

Een breuklijn die inmiddels haat heeft gecreëerd, mensen die het bloed van de ander wel kunnen drinken. Nieuwe zuilen.

Mams jarig, negentig, en zo dement als een deur. Wel gelachen, toen ze haar slagroomgebakje at en de slagroom om de mond smeerde. Ze genoot er zichtbaar van, en als zij geniet genieten wij ook.

Al ruim een week scharrelt er een haan in onze tuin, die voortdurend naar wormen en zaden pikt en zo nu en dan kukelt. Hij is van de burens van de burens, maar verblijft kennelijk liever op ons terrein. Nu las ik vanochtend dat er vanwege het oplopende aantal vogelgriepbesmettingen een landelijke ophokplicht is ingesteld voor pluimvee. Toch maar even bij de burens van de burens aankloppen.

Volgens Bas Heijne in NRC vandaag blijven kiezers Wilders trouw uit ‘angst voor een radicaal soort identiteitsverlies, de angst om overspoeld of weggevaagd te worden.’ Haagse Harrie uit de Schilderswijk, bijvoorbeeld, dat van een volkswijk in een multiculturele wijk veranderde. Zit iets in. Ik voeg Heijnes verklaring toe aan die van Cuperus.

Boer: ‘Ik zie het probleem niet zo met stikstof. Laat ons gewoon boeren.’

Trump: Ik zie het probleem niet zo met autocratie. Laat me gewoon heersen.

Las een interview met ‘postgroei-econoom’ Paul Schenderling en realiseerde me opnieuw in welke benarde positie we ons bevinden: als we mens en milieu blijven uitknippen als een citroen, dan is op termijn (Schenderling noemde 2100 als richtjaar) een sociaal-ecologische meltdown onvermijdelijk. Deze existentiële kwestie is geen verkiezingsthema, de oerHollandse gehaktbal wel. Dat dit grove schandaal iets zegt over het menselijk brein lijkt me een zekerheidje.

Hoorde gisteren hoe vlieggedrag werd goedgepraat met de verzuchting dat klimatologen maar niet tot een eensluidend oordeel kunnen komen.

Rondje Elba. Wind langs de oren. Dikkere jas aan. Alle sloten zo langzamerhand gehekkeld. Heerlijke frisheid die het land overspoelt.

Keek naar een YouTube-film waarin Michiel Lieuwma in gesprek gaat met de filosoof Andrea Speyerbach over de crisis van de representatieve democratie: ‘Niet meer de beslissende wil van het volk, maar de procedurele uitsluiting daarvan is tot norm verheven.’ Herkenning, maar ook vragen. Bovendien vormt deze crisis maar een deel van de totale crisis waarin de mensheid zich thans bevindt.

De ingeving was: havermout. We hebben geen kippenvoer in huis en de haan leek, waarom ik dat dacht weet ik niet, honger te hebben. Ik gaf hem een handvol grove havermout en hij begon direct te pikken. Toen alles op was kraaide hij, waarop ik hem nog wat gaf. Nu staat hij elke ochtend voor de achterdeur lawaai te maken, net zo lang totdat hij havermout krijgt. We moeten hem nog een koosnaam geven.

Maakte de nieuwe bundel van Harry van Doveren op, die volgende maand bij Gaia Chapbooks zal verschijnen. De 44e bundel al weer sinds ik deze uitgeverij in 2019 oprichtte.

Op mijn vraag of hij ook nog ideeën voor de omslag had, stuurde Harry me prompt een foto van een abstract beeldend werkje.

‘Fraai, ga ik ermee aan de slag,’ antwoordde ik, ‘van wie is het?’

‘Van mezelf, ik schilderde vroeger veel.’

‘Ik zou het schilderen direct weer oppakken als ik jou was.’

‘Dat zegt mijn echtgenote hier achter me ook.’

Mensen en hun verborgen talenten: ik sta er telkens weer versteld van!

Ook het verhaal dat elke orde is gebaseerd op een verhaal heeft een beperkte houdbaarheidsdatum.

We hebben de haan Pikkie genoemd.

Haalde met het oog op storm Benjamin de dakgoten leeg, zodat het regenwater de komende dagen goed kan weglopen. Ze zaten propvol blad.

Keek naar een YouTube-film waarin het atelier van Raoul De Keyser (1930-2012) wordt bezocht, wiens eigenzinnige schilderijen me dikwijls doen afvragen: hoe kwam-ie er in godsnaam op?

Hennie: ‘Wat een geknoei.’

Waarop ik iets mompelde over schilderen voorbij je ego.

Als ik naar werk van De Keyser kijk krijg ik zin om óók zo te schilderen, dat wil zeggen: compromisloos. Maar hoe?

Eigenzinnig, voorbij het ego, compromisloos.

Rondom de werkelijkheid heette een tentoonstelling van schilderijen van De Keyser ooit.

De regen kletterde tegen de ramen vanochtend. Bij de keukendeur liep een straaltje water onder een glaslat door naar binnen. Toen het eenmaal droog was: geen gaatje te zien aan de buitenkant.

Las een artikel van Hans den Hartog Jager in NRC over de Amerikaanse kunstenaar Kerry James Marshall, van wie momenteel werk wordt geëxposeerd in de Royal Academy in Londen. Kunstcritici beschouwen Marshall al langer als een belangrijk schilder die de levenservaring van zwarte mensen verbeeldt. Zijn lichtelijk naïeve historiestukken kunnen mij ambachtelijk gezien niet erg boeien, maar voor Den Hartog Jager, die zijn vooruitstrevendheid graag etaleert door met alle winden mee te waaien, is Marshall voor het ogenblik ‘waarschijnlijk de beste levende schilder’, nou ja, ‘misschien samen met David Hockney’ dan. Den Hartog Jagers onderbouwing: Marshall opent in zijn werk nieuwe perspectieven, dat is zijn grote kracht: ‘niet isoleren, niet afschermen, maar de geschiedenis opnieuw vertellen, door middel van nieuwe verbanden, nieuwe botsingen, nieuwe beelden.’

Door deze bril, die van het nieuwe perspectief, keek ik nogmaals naar Marshalls *School of Beauty*, *School of Culture*, ‘een van de beste en belangrijkste schilderijen van de afgelopen twintig, dertig jaar’ volgens Den Hartog Jager, maar bleef een doodgewone, door zwarte mensen bevolkte schoonheidssalon zien. Dat velen zich graag mooi maken, ongeacht de huidskleur, is al vrij lang bekend. Dat we er schoonheidsidealen op na houden, in dit schilderij uitgebeeld door het zwevende blonde hoofd van Doornroosje op de voorgrond, lijkt me ook geen nieuw inzicht. En dat er foto’s en posters van zwarte sterren aan de muren prijken, kan toch niemand verbazen. Maar welk nieuw perspectief wordt er dan geopend? Den Hartog Jager: ‘Onder Marshalls handen wordt deze ogenschijnlijk alledaagse salon zo niet alleen een plek van schoonheid (*School of Beauty*), maar ook een plek waar een hele cultuur wordt beleefd en gevierd en verdiept (*School of Culture*).’ Je vraagt je af wanneer Den Hartog Jager, die zo goed als kaal is, voor het laatst bij een kapper gezeten heeft. Kappers zijn kletsmeiers en van alle markten thuis.

Tuurlijk, dát Marshall met zeventig schilderijen in de Royal Academy hangt is óók een erkenning van de zwarte kunstenaar in het algemeen, waar vanuit emancipatoir oogpunt best de loftrompet over mag worden gestoken. Maar alle andere superlatieven waarin Den Hartog Jager zich uitput, bovenal bedoeld om de eigen autoriteit te bevestigen, doen me toch als uiterst lachwekkend aan.

Onrustig geslapen in een stormachtige omgeving, waarin alle bomen overeind zijn blijven staan. Na de koffie naar Peazens-Moddergat gekard om naar het hoge water te kijken, dat hoger stond dan wij ooit hadden gezien. Het buitendijkse land was vrijwel volledig ondergelopen en golven klotsten tegen het asfalt van de dijk. Je voortbewegen tegen de wind in kostte verdomd veel moeite.

Doorgereden naar De Westereen voor kibbeling & oerfriet.

Toen ik het begrip vanmiddag in een YouTubefilm voor het eerst hoorde realiseerde ik het me meteen: tot die 21-eeuwse schilderstroming behoren de schilderijen die ik momenteel maak: *casualism*. Alle betekenissen van het woord ‘casual’ verwijzen naar dat werk: toevallig, ongeregeld, terloops, onsystematisch, nonchalant, informeel en oppervlakkig. En al die betekenissen tezamen vormen, nu ik er zo over nadenk, ook een kernidee van mijn persoonlijke ontologie.

En dan mijn laatste dichtbundel: een perfecte illustratie ervan!

Het waterpeil bij Peazens-Moddergat: 2,5 meter boven NAP, opgestuwd door de wind.

Weer of geen weer, vanochtend was het géén weer, maar om zeven uur (acht uur zomertijd) staat Pikkie de haan kraaiend voor de achterdeur: ‘Ik wil havermout!’

Nee, ik heb geen enkel politieke debat gezien, ben allergisch voor tv-shows waarin mensen omwille van het spektakel en de kijkcijfers worden gedwongen zich te gedragen als hyena's.

Kunst die niet taalt naar pracht en praal maar de rand opzoekt van inconsistentie, fiasco.

Provisionele poëzie. Voorlopige gedichten. Ah! dat wordt de titel voor mijn nieuwe bundel die in 2027 (planning) zal verschijnen: *Voorlopige gedichten*.

Gisteren met de bus op en neer naar Alkmaar gereisd en samen met Tim, die me daar opwachtte, de tentoonstelling *Verlangen naar Egmond. Van inspiratiebron tot kunstenaarsdorp* in het Stedelijk Museum Alkmaar bezocht. Terug in de tijd, naar kustdorp Egmond in de 19e eeuw, waar twee Amerikaanse schilders, George Hitchcock en Gari Melchers, waren neergestreken om zich te laten inspireren door het Noord-Hollandse licht en landschap. Met enkele meesterwerken tot gevolg, half impressionistisch.

De verrassing zat 'm in de staart, toen we nog een zaaltje bezochten met werk van de in Den Helder woonachtige Emo Verkerk, winnaar van de Victoriefonds Oeuvreprijs 2025: fabelachtige portretten, waarin eigenheden van de geportretteerden van het doek knallen.

Stemde vanochtend uit strategische overwegingen op Frans Timmermans, omdat ik hem het meest geschikt als nieuwe premier vind, maar eigenlijk sluiten mijn ideeën het beste bij Volt aan.

Gefietst, grieprik gehaald, geschilderd. Portretten geschilderd, met het werk van Verkerk in mijn achterhoofd. Als ik buitengewoon werk zie, dan denk ik telkens weer: dát kan ik ook. Mijn eigen schilderijen zijn een potpourri.

‘Beperk je tot de feiten, joh, dan ben je op je best.’

Het politieke gepuzzel is begonnen. De uitkomst van deze kabinetsformatie valt niet te voorspellen. De journalistieke bespiegelingen vliegen je om de oren. Ik zit aan de podcastapp gekluisterd alsof het een spannende wedstrijd is.

Bestelde tussen het luisteren door nieuwe lambrisering. Lien heeft opnieuw met haar nagels in behang gehangen, dus ook die muurtjes moeten maar van beschermend paneelwerk worden voorzien. Peperdure poes ondertussen.

Koos van Zomeren, *We gaan zo*, dagboek 2023-2024, geen moment mee verveeld, heerlijke zinnen gelezen, met hem meegewandeld, gelachen om zijn gebrom en de hoop uitgesproken dat hij nog jaren, Van Zomeren is van 1946, meekan. Aan het eind maakt hij in elk geval duidelijk dat hij nog niet van plan is om te stoppen met schrijven.

Via de Medwerterwei naar Holwerd gemarcheerd en via Elba weer terug. Blauwe hemel, weinig wind, felle herfstkleuren. Bij Waaxens was een grote groep ganzen neergestreken, die van zijn aanwezigheid luidruchtig blijk gaf. Wat een herrie! Heerlijke herrie! Overige vogelsoorten slechts rudimentair aanwezig. En het wintergraan schiet hier en daar al weer op!

Vroege vogels: ‘Dit is krulbladmos, het vlaggenschip van de zwetende boomlijken.’

Niet alles liep van een leien dakje vandaag. Vanwege de atypische typografie liet het binnenwerk van Harry van Doverens nieuwe bundel zich niet gemakkelijk zetten. Tijdens de wandeling haalde de wind flink aan en begon het ook nog te regenen. De tekeningen die ik vervolgens maakte leken nergens naar, en de eieren voor de Telor boemboe Bali waren te kort gekookt en vervielen tijdens het pellen tot een snottige brij.

Waarop ik een oorverdovende brul gaf.

Wat output is.

En mijn kop een black box, waarin de input op een of andere wijze aan een output gekoppeld wordt.

Rudi Rotthiers *Redmond O'Hanlon over God, Darwin en natuur* wegens het onbeholpen uitdruktingsvermogen van de auteur en/of de niet met name genoemde vertaler na zestig bladzijden weggelegd. Ik kon er te vaak geen touw aan vastknopen.

Lunchte met Gert de Jager, die er goed uitzag, bij Roast in Ljouwert, hij beenham, ik kroketten. We spraken over zijn nieuwe Gorterboek dat bij Gaia zal verschijnen en over de noodzaak van een kritische kracht in de poëziescene, die de tamme bedoening weer weet te vitaliseren.

De nominaties voor de Karel van de Woestijne Publieksprijs – bundels van Maria Barnas, Tsead Bruinja, Saskia de Jong, Peter Holvoet-Hanssen en Charlotte van den Broeck – bevestigen mijn stelling: er gebeurt werkelijk geen zák in de hedendaagse poëzie.

Zag op tv een patholoog-anatoom aan het werk in zijn werkkamer, op de vensterbank achter hem: verlepte planten, waar geen redding meer voor mogelijk is.

Rond vijven wakker. Zit in een periode van hyperactiviteit en -gevoeligheid, die stilaan haar toppunt bereikt. Of dieptepunt zo u wilt.

Het is geen pretje. Een complete overload gepaard aan allerlei kwaaltjes. Je moet er even doorheen, zeg maar, zei ik, routineus.

Hoewel er laatst ook enkele portretten uit mijn Apple Pencil vloeiden, vormen *casual* abstracties nog altijd de hoofdmoot van mijn huidige beeldende output. Ik heb er lol in.

Koffie. Nieuwe album van Rosalía beluisterd, *Lux*: wat een prachtstem toch. Om acht uur *an die Arbeit* gegaan: het gronden van de lambrisering, die ik gisteren vakkundig tegen de muur heb gekwakt. Kleur: *lunar rock*.

‘Waarom,’ vraagt Raphael Rubinstein zich in zijn essay *Provisional Painting* (2009) af, ‘zou een kunstenaar zijn werk onaf willen laten, zichzelf willen tegenwerken of een schilderij willen signeren dat vanuit sommige perspectieven een volslagen mislukking lijkt?’ (Volgens Wikipedia is het *casualism* uit het *provisional painting* voortgekomen. Het grote verschil: een dosis ironie, die het *casualism* zou missen.) Rubinsteins antwoord: het is een kont-tegen-de-krib-gooien-strategie. *Provisional painting* (en dus ook *casualism*) verzet zich tegen het volmaakte en omarmt het onvolmaakte. Niet slim, stijlvol en onberispelijk, maar amateuristisch en *fucked-up*. Een soort punk dus.

Ik ben een schilderende punker.

Opgave: definieer een ‘goede’ *provisional painter*.

‘*Provisional painting* gaat niet over het maken van allerlaatste doeken en ook niet over de deconstructie van schilderkunst. Het is een eindproduct vermomd als voorstadium, een ‘stand-in’ voor een meesterwerk, dat alleen maar tot artistiek risicomijdend gedrag zou leiden. Met andere woorden: een *provisional painting* is een groots schilderij dat zich voordoet als een minder belangrijk doek.’ – Raphael Rubinstein

Zaterdag: *the usual*, inclusief *fish & chips*.

De informatie die publiekelijk wordt doorgespeeld is verwarrend. Enerzijds zou Rusland zijn voorbereidingen op een mogelijk conflict met de NAVO verhaasten, anderzijds schijnt de Russische economie op instorten te staan. Deze zaken lijken niet te rijmen met elkaar. Je ontketent geen oorlog als je economie dreigt te klappen. Hier worden zaken overdreven, of Poetin is de weg kwijt.

’s Avonds, voor de haard: sterkedrankbonbons, in de vorm van flesjes.

Waarin *vodka* o.a.

Wandelrondje klein Tibet, het boeddhistisch centrum even buiten Hantum, kilometertje of tien, in het gezelschap van schapen, meeuwen en een enkele kievit. Grauwgrijs het weer, hooguit acht graden. Bij Foudgum werden witte kolen van het veld gehaald, drie of vier tractoren met zwaar beladen trailers die diep in de modder staken.

Las *25 laatste zomers* van de Duitse auteur Stephan Schäfer met tegenzin uit: ‘internationale bestseller, meer dan 150.000 exx. verkocht’. Klere, wat een sof. Een roman als een opgeleukte folder levenskunst, die ‘jou helpt om je pad te vinden en weer in contact te komen met je kern, met de essentie van jouw leven’. Zoetelijkheid ten top. Getver.

Al vroeg de haar aangestoken.

Keek met een glas witte wijn in de hand naar jaloezie opwekkende YouTube filmpjes over het verbouwen van oude huizen, in zonnig Italië en zonnig Portugal.

Portretteerde ook nog de Amerikaanse schilder Philip Guston (1913-1980), die je vanwege zijn zeer eigenzinnige oeuvre wel móet bewonderen. Held. Zuipschuit.

Dichtte vanochtend vroeg een voorlopig gedicht, het eerste.

Daarna gewandeld, een deel van de tuin winterklaar gemaakt, getekend en kikkererwtballetjes gedraaid, die vervolgens in de pan desintegreerden.

‘Grote kunst verandert je leven voor altijd.’ – kunstprofessor Richard Walter

Nogal een subjectieve aangelegenheid dus, professor.

In een bus gestapt, in de stoel van een mondhygiëniste plaatsgenomen, een slijterij bezocht, op wandelpad gegaan, opnieuw de bus genomen en tot slot een stoel aangeschoven voor een late lunch.

’s Middags: uit het niets iets gevormd en me verder verdiept in het werk van Martin Barré.

Barré is avontuur. Zijn schilderijen zijn ook nu nog ongewoon, afwijkend: ze eisen je aandacht op. Al in de jaren zestig gebruikte hij verfspuiten om kunstwerkjes te maken (zie foto op de volgende bladzijde). Experimenteren zat hem in het bloed. Gegrond op intuïtie.

Uitslag stembureau Dorpshuis De Terpring, waar de inwoners van de Noardeast-Fryske dorpen Brantgum, Foudgum en Waaxens hun stem mochten uitbrengen: de top 5: PVV 20,5 %, FvD 15,9 %, BBB 14,2 %, GL-PvdA 13,4 % en CDA 10,5 %. Meer dan vijftig procent van de stemmen (de drie dorpen hebben samen circa 400 inwoners) naar uiterst rechts. De onvrede is groot hier, over zwabberend agrarisch en sociaal beleid. Op wat arbeidsmigranten na zijn hier geen inwijkelingen te bekennen.

Het aantal soorten planten en dieren en mensen is tamelijk beperkt in deze streek.

Regen, regen, regen. Ik word er schijtziek van. Toen regen even overging in miezer direct naar buiten gewipt voor een korte verfrissende wandeling. Onderweg werd ik schaapachtig aangekeken.

Las in de zojuist verschenen biografie van Ivo Michiels, Sigrid Boussets *Wat ik haar niet vertelde*, en dacht na ruim honderd bladzijden: die Michiels was een watje.

Bladerde kranten door, dikke zaterdagkranten: er stond op een enkele column na geen ruk interessants in. Sinds Joost de Vries de culturele scepter bij de Volkskrant zwaait, ben ik als gretige cultuurlezer afgezwaaid: lullige onbenulligheid is er thans tot norm verheven.

Ja ja, 'k weet het: ben een ouwe zeikerd aan het worden.

Regen, hagel, windkracht 5 à 6: ik ging er dwars doorheen vanochtend, een wandeling van een uurtje of twee. De haas die in de berm zat te grazen merkte me in het gebulder niet eens op.

Hakte hardhout, las boeken, dronk een biertje, dubbele bock. Het is per slot van rekening herfst.

Schoof een zuurkoolschotel met appel in de oven.

Of ik mezelf ook voldoende gééf in mijn dagboeken en schilderwerk, vroeg iemand me op een bittere toon, kennelijk in de overtuiging dat ik dat te weinig doe. Onomwonden antwoordde ik dat deze vraag me niets beviel, godallemachtig!

‘Het gaat niet zozeer om feiten of cijfers, maar wat mensen fair vinden.’
– Franse econoom en Harvard-hoogleraar Stefanie Stantcheva

Kan die Yeşilgöz d'r dramkop ook even houden!

Keek weer eens naar youtuber Benjamin Rich, die momenteel door India reist. Rich vlogt sinds 2018 en is er inmiddels miljonair mee geworden. India: ik hoef er niet heen: wat een alle Jezus smerig land is dat toch!

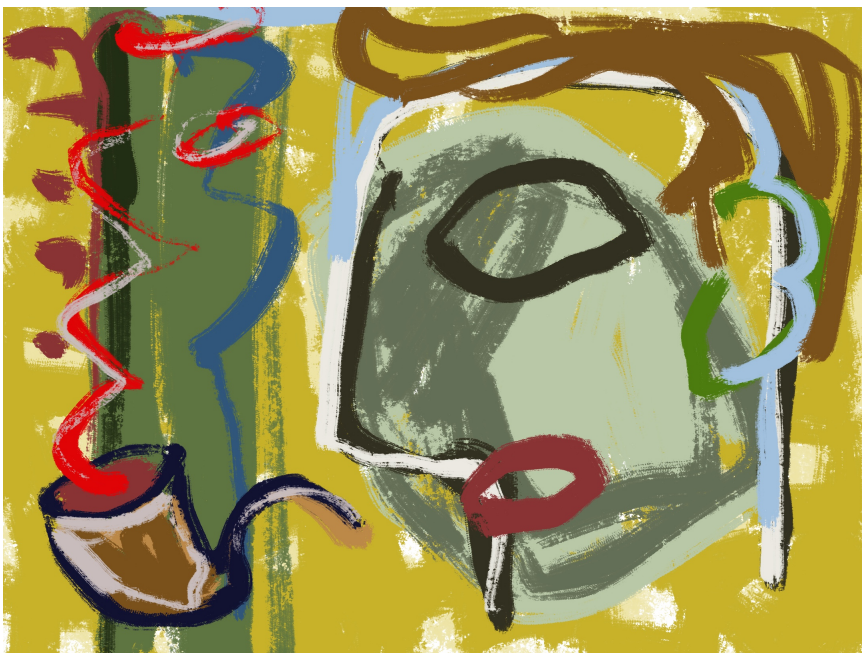
Art vlogger James Kalm bezocht de tentoonstelling *Raoul De Keyser: Touch Game*, die onlangs te zien was bij David Zwirner in New York. Kalm weet zich nauwelijks raad met het werk van De Keyser, dat de grenzen opzoekt tussen wat nog wel en wat niet meer als een schilderij kan worden aangemerkt. Heel gemakkelijk allemaal. De invloed van de in 2012 overleden Belg op mijn abstracte werk is onmiskenbaar.

Zag een gaatje, dat niet groot genoeg bleek voor de wandeling: kletsnat kwam ik thuis.

Deed voor en na de wandeling veel. Bedacht veel. Oplossingen voor schilderproblemen o.a.

Moest erg lachen om het compliment dat de ene *midliver* de andere *midliver* maakte: dat ze elke dag hard aan zichzelf werkte.

Maakte ook nog een zelfportret, van toen ik jonger was, veel jonger, uit het blote hoofd.

Om om 08.00 uur bij de tandarts te kunnen zijn stond ik om 05.45 uur op. Het is minstens 35 minuten rijden met de auto en de kans dat ik in een file terechtkom is niet denkbeeldig. Om 7 à 8 minuten voor acht stapte ik het vertrouwde gebouw binnen. Aangezien de deur open was en er in de hal licht brandde moest iemand me zijn voorgegaan, maar ik zag of hoorde niemand. Ik liep naar boven waar de behandelkamers zijn, knipte het licht in de wachtkamer aan en nam plaats. Ik zou worden gecontroleerd door een nieuwe tandarts, de oude gaat binnenkort met pensioen. Even na achten hoorde ik de assistentes arriveren en de behandelkamers in orde maken. Ik dacht aan de e-mail die ik de afgelopen week wel driemaal ontvangen had en waarin met koeienletters staat: ‘U kunt uw afspraak afzeggen of verplaatsen, dit dient u echter MINIMAAL 48 UUR van te voren te doen. Niet nagekomen afspraken kunnen in rekening worden gebracht.’ Om 08.10 uur liet de assistent me binnen.

‘Als ik met u klaar ben, mag u beneden in de wachtkamer plaatsnemen. De tandarts behandelt u in de nieuwe behandelkamer en die is beneden.’

Mijn ergernis nam toe: ‘Weer wachten? En wat gaat ú dan doen?’

‘Uw gebit reinigen, tandsteen weghalen en zo.’

‘Ik ben vorige week nog bij de mondhygiëniste geweest, dus dat is niet nodig. Ik ga driemaal per jaar, weet u wel.’

‘O, zei ze, dat lijkt me dan inderdaad overbodig ja.’ Ze tuurde naar het computerscherm waarop gegevens van mij zichtbaar waren. ‘Wanneer zijn er voor het laatst foto’s van uw gebit gemaakt?’

‘Ja zeg,’ antwoordde ik, terwijl ik mijn hoofd opzij draaide.

‘Dat moet voor 2023 zijn geweest, anders had het hier wel gestaan,’ mompelde ze, ‘zal ik maar foto’s maken?’

Ik knikte, het was inderdaad al langer geleden.

‘O, de röntgenfoto’s zijn op.’ Ze liep naar de andere behandelkamer om het benodigde materiaal te halen. Toen ze de foto’s genomen had, het was inmiddels half negen geworden, keek ze op haar

telefoon: ‘Nee toch, de tandarts zit in een file en dat gaat nog minstens een half uur duren. Zullen we maar een nieuwe afspraak maken?’

‘Alle Jezus,’ schuimbekte ik.

Ze deed alsof ze me niet hoorde: ‘Maar niet op een vrijdagochtend [het wás een vrijdagochtend] want dan is de tandarts vaker te laat.’

Uiteraard gewandeld, in de kop van Drenthe ditmaal, waar het Lieversche Diep buiten zijn oevers was getreden. Onderweg: zon, hagel, sneeuw. Koude handen. De beloning aan het end: erwtensoep & bockbier.

‘Je moet anders denken, Hugo, jij denkt in normale logica.’ – Rob de Wijk in de podcast Boekestijn en De Wijk

Trapte in kattenstront, dat ik vervolgens, nog onwetend, door huis verspreidde. Deed de flessenboel, hing een rolgordijn op, wandelde, schilderde, dronk beerenburg.

Tien toevallige lijnen op een doek. In 1975 schilderde François Morellet tien keer tien toevallige lijnen op een doek, telkens op een andere wijze toevallig. Deze serie van tien reproduceerde hij tien keer, honderd doeken in totaal (acryl op canvas). In 2016, Morellet was toen al overleden, bracht één van deze honderd doeken ruim € 32.000 op. Definieer toeval, definieer kapitalisme.

Tim trok me over de streep: hij gaf me van de zomer verf, papier en penselen cadeau. Na enige aarzeling nam ik de handschoen op en begon te schilderen, ‘echt’ te schilderen. Het verschil met digitaal creëren is enorm: elke penseelstreek is er eentje, uitwissen kun je een ‘echte’ streek niet meer. Maar ook: de verf en de penselen voelden vertrouwd aan, ik was het schilderen geenszins verleerd. Bovendien: hoeveel mooier zijn ‘echte’ werkjes! Je kunt ze aanraken, ruiken & uitwisselen met

(verkopen aan) andere kunstliefhebbers. Uitkomst: van de week bouwde ik het tuinhuis om tot atelier.

Of ik ook wist door wie ik word geminacht, vroeg een krantenartikel me impliciet, en ik, ik wist het niet.

Wat mijn eigen schuld schijnt te zijn.

Boeren, arbeiders, armen, rijken, plattelanders, stedelingen: ik kijk niet op ze neer. Nou ja, rijken dan misschien.

Waanwijze rijken.

Ik schilder me de koning te rijk.

‘Waar het eigenlijk om gaat in het leven, dát wil ik op papier krijgen,’ zei Marja Pruis in een interview. Dan ben je gauw klaar, dacht ik, als een soort van antwoord.

Maakte een Timorees rundvleesgerecht en schoot daarbij uit met de ketjap.

Wetenschap is een vorm van macht in zoverre ze waar is. – Michel Foucault

‘Materie krijgt pas vorm en plaats zodra je het waarneemt.’

‘Ik weet niet zeker of we in de natuur nog wel over absolute waarheden kunnen spreken.’

‘Dat onze waarneming *ten grondslag ligt* aan de realiteit.’ – deeltjesfysici

Trump en z’n hielenlikkers kunnen de tyfus krijgen. Lang leve Oekraïne!
Fuck Poetin.

‘De waarheid is dat we de wereld nooit hebben veroverd, nooit hebben begrepen; we denken alleen maar dat we de controle hebben.’ – E.O. Wilson

Volgens Goodreads las ik dit jaar 76 boeken. Gemiddeld gaf ik ze een waardering van 3,3 sterren. Vier kregen de hoogste score van 5: *Een Fries huilt niet* van Gerrit Krol, *Een vrouw uit het volk* van Didier Eribon, *Aan mijn voormalig vaderland: De beste essays en kritieken* van Michaël Zeeman, en *We gaan zo* van Koos van Zomeren.

Een dag des Heren als zoveel dagen des Heren: er werd gewandeld (over de Griene Dyk) en buiten de deur geluncht (‘lokale patat met pittig gehakt’ bij The Friezinn).

Een afwijking van het normale was daarentegen de Guinness van de tap (zeldzaam in Friesland) die de vette hap begeleidde.

Keek naar een tv-serie uit 1981 en herkende de modieuze gewoonte uit die tijd om binnenshuis steenstrips op muren te plakken.

Nam de afgelopen dagen onthutst kennis van de dood van een vriendin (ze werd slechts 61) en van dichter en drinker Leonard Nolens (hij haalde toch nog de 78): adieu & duizendmaal dank.

In die serie uit ’81 gaf men elkaar ter begroeting of ten afscheid nog twee kussen op de wang.

Kluste me het apezuur vandaag, negen uurtjes inclusief twintig minuten pauze, maar de schuur heeft een nieuwe deur die op slot kan worden gedaan!

En nu op slot zit.

Ik aan de rode wijn, een fluweelzachte syrah uit het zuiden van Frankrijk.

Vernam dat patjepeeër Poetin voor de zoveelste keer het vredesoverleg heeft getorpedeerd en zocht (ik) naar een andere gemoedstoestand, weg van scheldkanonnades.

Een gunstige weersverwachting zou al voldoende zijn geweest.

Hé er wordt sneeuw verwacht!

TON VAN 'T HOF

DAGBOEKEN

Gecomprimeerd dagboek 2018

[Auto]observaties. Dagboek 2019

Logboek 2020

Ambities & verlangens. Dagboek 2021

Structuur & fascinatie. Dagboek 2022

Duiding & meningsuiting. Dagboek 2023

De wereld zien is jezelf leren kennen. Dagboek 2024

POËZIE

Je komt er wel bovenop 2007

Chatten met Jabberwacky 2008

Aan een ster/ she argued 2009

Hey! Are you suffering? 2010

Een lijn is een vore 2011

In weerwil van alle terreur 2011

Fantastisch dat je dit kan! 2011

Ingangspunt 2013

Mijn poëzie 2014

Dingen sluiten nooit helemaal goed aan 2015

Dichter & andere dingen 2017

Waar tijd al niet goed voor is 2020

Van de luchtogel 2023

Gelukkig de mens die ergens verwacht wordt 2025